

OPINNÄYTETYÖ

Kurkota kuuseen!

Toiminnallisen ympäristökasvatuksen opas nuorisotyöhön

Minna Nikula

Yhteisöpedagogi Yamk

(90 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

(11/2022)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi Yamk

Tekijät: Minna Nikula

Opinnäytetyön nimi: Kurkota kuuseen! Toiminnallisen ympäristökasvatuksen opas nuorisotyöhön

Sivumäärä: 39 ja 16 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Arto Lindholm

Työn tilaaja(t): Oulun kaupunki, Nuorisopalvelut

Ympäristökasvatuksen merkityksen korostaminen kaikenlaisessa työssä lasten ja nuorten parissa on tärkeää ympäristökriisien aikakaudella. Ympäristökasvatuksen päämääränä on kasvattaa lasta ja nuorta kohti vastuullista elämäntapaa. Ympäristökasvatus auttaa vahvistamaan luontosuhdetta ja ymmärrystä luonnon hyvinvoinnin edistämisen tärkeydestä.

Tämä opinnäytetyö vastaa Oulun kaupungin nuorisopalveluiden tarpeeseen kehittää ympäristökasvatusta nuorisotyössä. Nuorisotyön keinoin on mahdollista tuoda ympäristökasvatusta osaksi vapaa-aikaa. Ympäristökasvatuksen toteuttamiseksi toivottiin konkreettista tuotosta. Nuorisotyöntekijöiden ympäristökasvattajina toimimisen tueksi on tämän opinnäytetyön tuotoksena toteutettu toiminnallisen ympäristökasvatuksen opas. Täysin uusi opas on ollut tärkeä toteuttaa, koska olemassa olevat oppaat eivät sellaisenaan sovellu nuorisotyöhön. Oppaaseen valitut toiminnot ovat mahdollisimman helppoja toteuttaa ja vaativat mahdollisimman vähän ennakko valmisteluja. Oppaassa on huomioitu paikallisuus, vuodenajat ja toimintojen kategorisointi toiminnan teeman mukaan.

Tutkimusmenetelminä on käytetty benchmarkkausta ja tulevaisuustyöpajaa. Opinnäytetyön edetessä on otettu huomioon Oulun nuorisopalveluiden työntekijöiden nykyinen tietotaito, joka on selvitetty tulevaisuustyöpajan keinoin. Benchmarkkaus on sijoittunut Timosenkosken Luontokoulutoimintaan.

Kurkota kuuseen!- opas on vapaasti käytettävissä nuorisotyöntekijöiden, mutta myös muiden lasten ja nuorten parissa toimivien tahojen parissa. Oppaan avulla kuka tahansa voi toteuttaa laadukasta ympäristökasvatusta.

Asiasanat: ympäristökasvatus, luontokasvatus, ympäristö, toiminnallisuus, nuorisotyö

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Master of Community Educator

Author: Minna Nikula

Title: Reach for spruce! A guide to functional environmental education for youth work

Number of Pages: 39 and 16 attachment pages

Supervisor(s): Arto Lindholm

Commissioned by: City of Oulu, Youth Services

Emphasizing the importance of environmental education in all kinds of work with children and young people is important in an era of environmental crises. The goal of environmental education is to raise children and young people towards a responsible lifestyle. Environmental education helps to strengthen the relationship with nature and the understanding of the importance of promoting the well-being of nature.

This thesis responds to the city of Oulu's youth services' need to develop environmental education in youth work. Through youth work, it is possible to make environmental education a part of leisure time. In order to implement environmental education, it was hoped that there would be a concrete output. To support youth workers' activities as environmental educators, the output of this thesis is a guide to functional environmental education. It has been important to implement a completely new guide, as the existing guides as such are not suitable for youth work. The functions selected in the guide are as easy to implement as possible and require as little advance preparation as possible. The guide takes into account locality, seasons and categorisation of activities according to the theme of the activities.

Benchmarking and a futures workshop have been used as research methods. As the thesis progresses, the current know-how of Oulu youth services employees has been taken into account, which has been clarified by means of a future workshop. Benchmarking has been located in the Timosenkoski Nature School activities.

Reach for spruce!- The guide is freely available to youth workers, but also to other parties working with children and young people. With the help of the guide, anyone can implement high-quality environmental education.

Keywords: environmental education, nature education, environment, functionality, youth work

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	5
	1.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	8
2	NUORISOTYÖNTEKIJÄ YMPÄRISTÖKASVATTAJANA	9
	2.1 Nuorisotyön näkökulma ympäristökasvatukseen	9
	2.2 Ympäristökasvatus.....	12
	2.3 Ympäristökasvatus Oulun Kaupungin nuorisotyön perussuunnitelmassa.....	15
	2.4 Tieto, tunteet ja toiminnallisuus.....	16
	2.5 Vuodenaikojen merkitys	17
3	KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT JA TOIMENPITEET	20
	3.1 Alkukartoitus ympäristökasvatuksen menetelmien käytännöistä.....	20
	3.2 Ympäristökasvatuksen tulevaisuustyöpaja	22
	3.3 Luontokoulutoiminta	26
	3.4 Yhteenveto ja oppaan rakentaminen.....	30
4	LOPUKSI	32
	4.1 Oppaan käyttöön ottaminen	34
	LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

”Perustuslain mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille” (Ympäristöministeriö 2022).

Maailman ympäristökriisi on totta. Se tapahtuu tässä ja nyt. Ympäristökriisi ilmenee ilmastonmuutoksena, luonnon monimuotoisuuden heikkenemisenä, luonnonvarojen ylikulutuksena ja ympäristön saastumisena. Ympäristökriisit aiheuttavat ihmiselle mielenterveyden kuormittamista, infektioitautien leviämistä ja yhteiskunnallista epävakautta. Ympäristökriisi on ihmisten aiheuttamaa, esimerkiksi ilmastonmuutos johtuu fossiilisten polttoaineiden käytöstä, tehomaa-taloudesta ja liikakulutuksesta, joiden johdosta maapalloa lämmittäviä kaasuja kertyy ilmakehään liikaa. Lapset ja nuoret potevat ympäristöahdistusta. Ympäristöahdistuksella tarkoitetaan monia tunteita, kuten syyllisyyttä, avuttomuutta ja pelkoa, mutta ympäristöahdistus myös parhaimmassa tapauksessa toimii tarpeellisenä muutosvoimana. (Pieni opas ympäristöahdistukseen 2022.) Ympäristökasvatuksen avulla pyritään vähentämään ympäristöahdistusta ja luomaan lapsille ja nuorille tunne siitä, että myös he voivat vaikuttaa ympäristökriisiin omalla toiminnallaan (Kunttu & Soinnunmaa 2021). Ympäristökasvatuksella tarkoitetaan toimintaa, jonka päämääränä on opastaa kestävän kehityksen mukaiseen elämään. Kestävä kehitys tarkoittaa, että käytämme vain tarvitsemamme luonnonvarat vuosittain ja annamme mahdollisuuden tuleville sukupolville tyydyttää omat tarpeensa, emmekä vie heiltä niitä ylikuluttamalla. (Sarkinen 2017.) Ympäristökasvatuksen tietouden lisääminen varhaisessa vaiheessa voi lisätä tulevaisuudessa halua vaikuttaa enemmän asioihin, varsinkin kun suomalaisten hiilijalanjälki on tällä hetkellä Euroopan suurimpia (Turunen 2019). Luonnolla on tutkitusti positiivisia vaikutuksia kokonaisvaltaiseen terveyteemme, mutta miten voimme saada hyötyä luonnon terveysvaikutuksista, jos emme saavuta koskaan hyvää luontoyhteyttä?

Oulun kaupungin nuorisopalveluilla on halua kehittää oman henkilökuntansa ympäristökasvatusosaamista ja tuoda ympäristökasvatusta enemmän perustyöhön lasten ja nuorten kanssa. Ympäristöllä tarkoitetaan esimerkiksi lähiympäristöä, luontoa, jonka kanssa ihminen on vuorovaikutuksessa, sekä oloja, joissa ihminen elää (Aarnio-Linnanvuori, Cantell, Tani 2020). Tämän ajatuksen myötä heräsi kiinnostukseni toteuttaa opas Oulun kaupungin nuorisopalveluille, jota voi käyttää toiminnallisen ympäristökasvatuksen toteuttamisessa erilaisissa toimintaympäristöissä matalalla kynnyksellä. Toiminnallisuudella tarkoitetaan tapaa, jossa myös osallistuja pääsee osallistumaan ja jopa toteuttamaan toimintaa, toiminnallisessa toiminnassa osallistuja on aktiivinen osa toimintaa. Matalan kynnyksen toiminnalla tarkoitan toimintaa, joka ei vaadi

kovinkaan paljota ennakko valmisteluja toteutettavan toiminnan osalta. Parhaimmillaan tapauksessa matalan kynnyksen toiminta tarkoittaa sitä, että toimintaan tarvittavat välineet löytyvät suoraan luonnosta, eli toimintaympäristöstä. Ympäristökasvatuksen avulla Oulun kaupunki toteuttaa samalla nuorisolain tavoitteen toteuttamista koskien kestävästä kehitystä, terveitä elämäntapoja sekä ympäristön ja elämän kunnioittamista (nuorisolaki 2016).

Olemme työssämme Oulun kaupungin nuorisopalveluissa globaalikasvatuksen tiimin kanssa keskustelleet ympäristökasvatuksen tärkeydestä ja samalla sen vähyydestä nuorisopalveluiden toiminnassa. Globaalikasvatus sisältää kuusi teemaa: kestävä kehitys, moninaisuus, media, ympäristö, ihmisoikeudet ja rauha. Näitä kaikkia teemoja käsitellään ja tarkastellaan maailmanlaajuisesta perspektiivistä. (Cantell, Aarnio-Linnanvuori, Tani 2020 34.) Toiminnalliseen ympäristökasvatuksen oppaaseen on todettu todellinen tarve ja oppaan halutaan olevan suunniteltu erityisesti Oulun kaupungin nuorisopalveluiden toiminta huomioon ottaen. Toiminnallisuudella tarkoitetaan toimintaan perustuvaa tekemistä ja oppimista, ei ympäristötietouden lisäämistä teorian ja kirjallisuuden avulla. Pedagogiikka toiminnalliseen ympäristökasvatukseen tuodaan kokemuksen kautta, toiminnan lomassa. Oulun kaupungissa nuorisopalvelut toteuttaa sekä pienten alakoululaisten iltapäivätoimintaa ja avointa toimintaa, että myös yläkouluikäisten avointa toimintaa aina kahdeksantoista tai jopa 29-ikävuoteen saakka. Lapsuudessa koetut ympäristökokemukset määrittävät sen, miten koemme ympäristön aikuisuudessa (Aarnio-Linnanvuori, Cantell, Tani 2020). Opasta voi myös halutessaan hyödyntää esimerkiksi pajatoiminnassa ja leiritöissä. Samalla tilaajan toiveena on, että Oulun kaupungin omistamaa Koppanan leirikeskusta pystyisi hyödyntämään nykyistä paremmin. Samalla kun henkilökunnan osaaminen, ymmärrys ja rohkeus ympäristökasvatuksen saralla lisääntyisi, voisi Koppanan käyttöaste nousta. Tämän opinnäytetyön pyrkimyksenä on, että oppaasta tulee erilainen jo olemassa olevien oppaiden rinnalla. Erilaisuus muihin jo olemassa oleviin oppaisiin syntyy paikallisuudesta, nuorisotyön näkökulmasta sekä toimintojen sovellettavuudesta eri ikäryhmille.

Lasten ja nuorten kanssa toteutettavan ympäristökasvatuksen ei tarvitse olla suuria tekoja. Jo metsään meneminen ja luonnon ihmetteleminen auttaa lasta ja nuorta vahvistamaan suhdettaan luontoon. Lapsuuden luontokokemusten kautta kootaan merkittävät tukipilarit, jotka määrittävät jokaisen ihmisen omanlaisen dynaamisen ja muuttuvan luonto- ja ympäristösuhteen (Sarkinen 2017). Meillä nuorisotyöntekijöillä, kuten opettajilla ja varhaiskasvattajillakin, on erittäin tärkeä rooli edesauttaa lasten ja nuorten ymmärryksen lisääntymistä siitä, kuinka tärkeä luonto meille on ja minkä vuoksi sitä tulisi vaalia. Jokainen voi olla ympäristökasvattaja, koulutuksella

tai ei, koska ympäristökasvatus on ennen kaikkea kestävä elämäntavan opettamista ja oivaltamista. Ympäristökasvattajan kuuluu edistää ympäristötuntemusta ja sen kautta ympäristömyönteisyyttä sekä ymmärtää luonnon eri ulottuvuuksia. (Sarkkinen 2017.)

Tämä toiminnallisen ympäristökasvatuksen opas on tärkeä tehdä, koska olemassa olevat oppaat eivät sellaisenaan sovellu täysin Oulun kaupungin nuorisopalveluiden käyttöön. Suurin osa oppaista on kohdennettu tietyille ikäryhmille ja vaativat paljon ennakkovalmisteluja toimintojen osalta. Olen tehnyt alkukartoituksen olemassa olevista ympäristökasvatuksen menetelmistä, jota avaan lisää luvussa Kehittämistyön menetelmät ja toimenpiteet. Oppaan paikallisuus on tärkeää, koska Suomi on pitkä maa. Meillä Pohjois-Pohjanmaalla on erilainen luonto, kuin esimerkiksi Helsingissä tai Kolarissa ja mielestäni ympäristökasvattajan täytyy myös ottaa huomioon ympäristö, joka ympäröi ohjattavaa ryhmää ja toimia sen mukaisesti. Ympäristökasvatuksen oppaan helppokäyttöisyyttä lisää vuodenaikojen mukaan tehty toimintojen jaottelu. Vuodenajat määrittävät merkittävästi toimintaa neljä selkeää vuodenaikaa omaavassa toimintaympäristössä. Vuodenaikojen kautta määrittelemme luonnon ja toiminnot on mahdollista toteuttaa sen määritelmän mukaisesti. Emme voi esimerkiksi talvella lähteä metsäretkelle, jossa tarkoituksena on havainnoida erilaisia perhosia. Olen myös ymmärtänyt ja oivaltanut, että ympäristökasvatuksen oppaita tulisi säännöllisesti päivittää ja tehdä uusia oppaita, koska lapset ja nuoret nykyaikana eivät välttämättä koe ympäristöä samalla tavalla kuin me omassa lapsuudessamme olemme kokeneet ja ympäristön muuttuessa ja monipuolistuessa erilaiset asiat vaikuttavat luontosuhteen rakentumiseen.

Ympäristökasvatusta on tärkeää toteuttaa erilaisissa konsepteissa, koska maapallomme ei nykyisellään kestä ihmisten kulutus- ja käyttäytymistottumuksia. Suomessa esimerkiksi kierrättäminen on vielä pientä, vain noin 42 % jätteestä kierrätetään tällä hetkellä, vaikka kierrättämiseen olisi mahdollisuus lähes kaikissa talouksissa. Osa Suomen sekajätteestä kuljetetaan poltettavaksi Viroon ja Ruotsiin, koska Suomessa sekajätettä syntyy joka päivä noin 800 rekallista ja oma systeemimme ei riitä polttamaan kaikkea jätettä. (Annala, Pekkonen, Uusitalo 2020.) Vuoden 2021 Nuorisobarometrin aiheena oli ilmasto ja kestävä kehitys. Nuorisobarometrissa ilmeni, että nuoret ymmärtävät ilmastonmuutoksen olevan tosiasia ja vain pieni prosentti kiistää ilmastonmuutoksen. Nuorten usko maailmanlaajuisesti kestävien ratkaisujen löytämiseen ympäristöongelmien kohdalla on noussut vuoden 2016 Nuorisobarometriin verrattuna. Ympäristötietoisuus on kasvanut ja kolme neljäsosaa nuorista ilmoitti olevansa huolissaan luonnon monimuotoisuuden heikkenemisestä ja lähiympäristön muutoksista. Tutkimuksesta selviää myös,

että suuri osa nuorista on muuttanut kulutuskäyttäytymistään ympäristöystävällisempään suuntaan. Myös äänestämistä ja vapaaehtoistyötä ympäristöjärjestöissä pidetään hyvänä keinona vaikuttaa ympäristöasioissa. (Valtion nuorisoneuvosto 2022.)

Toivon, että oma intohimoni aiheeseen näkyy ja paistaa läpi ja sen kautta saa myös muut ymmärtämään kuinka tärkeästä asiasta on kyse ja samalla vakiinnuttaa ympäristökasvatusta toimintatapana Oulun nuorisopalveluissa.

1.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tavoitteena on konkreettisen toiminnallisen ympäristökasvatuksen oppaan tekeminen Oulun kaupungin nuorisopalveluiden henkilökunnan käyttöön sekä henkilökunnan osaamisen ja tietouden lisääminen ympäristökasvatuksen saralla. Tavoitteena on tuottaa matalan kynnyksen ympäristökasvattajan opas, jonka avulla kuka tahansa nuorisopalveluiden työntekijöistä voi vetää lapsille ja nuorille esimerkiksi ympäristökasvatuksen työpajoja ja tuokioita. Oppaan käytön kautta tavoitteena on myös tuottaa tietoa ympäristökasvatuksesta lapsille ja nuorille. Tavoitteena on myös saada nuorisopalveluiden työntekijät ymmärtämään ja oivaltamaan, miksi ympäristökasvatus on tärkeää. Luonto edistää ihmisen psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia (Aarnio-Linnanvuori, Cantell, Tani 2020). Ympäristökasvatus sinänsä on tärkeää, koska ihminen luontaisesti suojelee paremmin sellaista, minkä on oppinut tunnistamaan ja nimeämään (Turunen 2019). Parhaimmillaan tämä opinnäytetyö saa muutkin nuorisotyöntekijät innostumaan ja kiinnostumaan ympäristökasvatuksesta.

Miten edistää ympäristökasvatusta nuorisotyössä siten, että kynnyks toteuttamiseen on mahdollisimman matala? Miten huomioida vuodenaikojen vaikutukset ja paikallisuus ympäristökasvatuksen toteuttamisessa? Miten toteuttaa matalan kynnyksen ympäristökasvatusta toiminnallisesti?

2 NUORISOTYÖNTEKIJÄ YMPÄRISTÖKASVATTAJANA

Ympäristökasvatus ei voi olla ainoastaan kotien kasvatusvastuuna. Ympäristökasvatusta tulee tuoda osaksi jokaista toimintaa, mikä tavoittaa lapset ja nuoret, jos se on toiminnan kannalta mahdollista. Ympäristökasvatuksen avulla pyritään kasvattamaan lapsista ja nuorista ympäristökansalaisia. Ympäristökansalaisuudella tarkoitetaan kansalaista, jonka vastuu ja oikeudet koskee ihmisten lisäksi myös luontoa ja tulevia sukupolvia. Ympäristökansalaiseksi kasvaminen vaatii ympäristövastuullista osallistumista. Osallistumisella tarkoitetaan oppimisprosessia, jossa kiinnostutaan ympäröivästä maailmasta ja yhteiskunnasta ja opistaan, omaksutaan ja kiinnostutaan siitä. Ympäristökansalaisuutta voi tukea monipuolisen yhteistyön ja koulun ulkopuolelle avautumisen keinoin. Erilaisten ihmisten kohtaamisen ja omien kokemusten kautta voi oppia vaikuttamisen mahdollisuuksista ja ympäristöasioista. (Koskinen 2010 22, 23, 54.)

2.1 Nuorisotyön näkökulma ympäristökasvatukseen

Nuorisotyöllä tarkoitetaan nuorten kasvun tukemista yhteiskunnassa kasvun, itsenäistymisen ja osallisuuden saralla (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.) Metsähallituksen hallinnoiman Luonto lisää liikettä-hankkeen (2018–2019) tutkimuksen mukaan luonnossa liikkuminen on viime vuosikymmeninä vähentynyt, mutta tutkimus osoittaa lasten halun liikkua ja toimia luonnossa. Tutkimuksessa käsiteltiin 4.–5.-luokkalaisten lasten kokemuksia Luonto lisää liikettä-hankkeen interventioihin osallistuneilta lapsilta. Lasten kokemukset olivat hyvin myönteisiä ja merkityksellisimmiksi kokemuksiksi koettiin vapaus, omaehtoisuus, seikkailu, uuden oppiminen, itsensä haastaminen ja onnistuminen, yhdessäolo, kaveruus sekä yhteishenki. Tutkimuksen mukaan noin 90 prosenttia lapsista piti vapaa-ajalla tapahtuvaa luonnossa liikkumista ja olemista tärkeänä. Luonnossa liikkumisen koettiin tarjoavan vastapainoa koulutyölle, ruutuajalle sekä kaupunkiympäristölle aistielämysten, rauhan, elpymisen, vetäytymisen, vapauden sekä leikkisyyden kautta. Lapset kokivat ajanpuutteen asettavan haasteellisimman esteen vapaa-aikana luonnossa liikkumiselle. (Hasanen & Vähäsarja 2019.) Itse ajattelen juuri nuorisotyön näkökulman olevan mahdollistaja ympäristökasvatuksen lisäämiselle lasten ja nuorten vapaa-aikaan. Nuorisotiloille ja nuorisotoimintaan hakeudutaan lasten ja nuorten omalla vapaa-ajalla, jolloin nuorisotoimintana järjestettävä ympäristökasvatus retkien ja luontotoiminnan keinoin vastaisi hyvin tutkimuksessa esiin nousseisiin haasteisiin. Toteuttamani oppaan toiminnot ovatkin tavoitteena toteuttaa siten, että niissä ei ole varsinaisesti oppituntimaisuutta, jotta tunne va-

paa-ajan vietosta säilyy voimakkaana. Oppimisen tunteen voi toteuttaa rennolla otteella, enemmän lasten ja nuorten ehdoilla ja sillä ajatuksella, että keskitytään siihen, mihin lasten ja nuorten mielenkiinto sillä kerralla kohdistuu.

Nuorisotyön näkökulma pohjautuu ajatukseen siitä, että nuorisotyön piiriin usein hakeutuvat lapset ja nuoret ovat hakeutuneet toimintaan vapaaehtoisesti omasta tahdostaan. Ympäristökasvatus voi nuorisotyön näkökulmasta olla täysin lapsi- ja nuorisolähtöistä, koska varsinaisesti nuoristyössä tapahtuvaa ympäristökasvatuksen sisältöä ei ole määritelty tarkoin missään. Toiminta voi siten pohjautua esimerkiksi täysin lasten ja nuorten mielenkiinnon kohteesiin ja toiveisiin, jolloin myös hakeutuminen toimintaan ja toiminnan vastaanottaminen on todennäköisempää. Ympäristön ja luonnon voidessa huonommin joka vuosi, koen nuorisotyön sekä muiden pedagogisten lähtökohtien tekemän ympäristökasvatuksen erityisen tärkeäksi. Tärkeää on opettaa lapsille ja nuorille jo pienestä pitäen luonnon kunnioittamisen ja maapallon hoitamisen tärkeyttä, jotta siitä on iloa vielä monille eri sukupolville. Kouluissakin on herätty ympäristön monipuolisuuden hyödyntämiseen oppimisessa. Nykyään opetusta tuodaan ulos luontoon, koska on huomattu, että opettaa voi myös konkreettisten kokemusten kautta ja niin se käy jopa helpommin (Sandell & Öhman 2016). On myös tärkeää luoda henkilökohtainen ympäristösuhde ja ymmärtää sen vaikutus yksilön arvoihin ja asenteisiin. Ihmisen tulee ymmärtää, että omien tekojen vaikutus ympäristöön on keskeistä, koska tavoitteena on edistää ekologisia, eettisiä ja esteettisiä arvoja (Lahti 2000).

Mikä sitten edesauttaa positiivisen ympäristösuhteen syntymistä? Sosiaaliset suhteet, perhe, läheiset ihmiset ja heidän toimintansa luonnossa vaikuttavat siihen, millainen suhde luontoon ihmiselle muodostuu. Luonnossa tapahtuvat leikit, luonnon tutkiminen ohjatusti ja omaehtoisesti, luontoharrastukset sekä eläimet ja lemmikit edesauttavat positiivisen luontosuhteen muodostumista ja opettavat vastuuta. Suhde luontoon on yleensä voimakas lapsuudessa, mutta nuoruudessa sosiaalisen ympäristön vaikutuksen voimistuessa luontosuhde usein jää hieman taka-alalle, onneksi se kuitenkin korjaantuu yleensä aikuisuudessa. (Cantell, Aarnio-Linnanvuori, Tani 2020 60–65.) Nuorisotyöntekijöiden panos tämän tiedon valossa voi olla tärkeä edistäjä luontosuhteen ylläpitämisessä nuoruudessa. Myös mielikuvitus ja fiktiiviset ympäristöt vaikuttavat usein lapsen ympäristösuhteen syntymiseen. Saduista, tarinoista ja ohjelmista syntyneet mielikuvat vaikuttavat siihen, millaisena lapsi ympäristön kokee ja pitääkö hän sitä esimerkiksi kiehtovana ja mielenkiintoisena (Emt. 66–67). Lapset oppivat esimerkiksi.

luontokokemukset muokkaavat asenteita paremmin kuin satunnaiset suuremmat luontokokemukset, siksi esimerkiksi viikoittain tapahtuva ympäristökasvatus aikuisen toteuttamana on parempi vaihtoehto kuin kerran vuodessa tehty suurempi reissu vaikkapa tunturiin. (Tuomaala & Myyryläinen 2002 8.)

Nuorisotyön näkökulma antaa mahdollisuuden toteuttaa ympäristökasvatusta vapaasti ja enemmän lasten ja nuorten ehdoilla. Ympäristökasvatusta lisäämällä voimme mahdollisesti lieventää vakavan ympäristökatastrofin seurauksia tai jopa estää se kokonaan (Borg & Joutsenvirta 2015). Ratisen (2021) mukaan meidän kaikkien kasvattajien tulisi ennen kaikkea ymmärtää luonnon merkitys rinnakkaisena, ei alisteisena. Luonto on paikka, jossa voi oppia, virkistäytyä ja nauttia myös ilman minkäänlaista toimintaa. Luontokasvatusta ei tulisi ajatella tehokkuuden näkökulmasta vaan ymmärtää, että se tarjoaa tehokkuusajattelulle vastakohtan. (Ratinen 2021 101.)

Ympäristökasvatuksen kautta on mahdollista toteuttaa monia nuorisotyön pääpiirteitä. Osallisuus on yksi suurista nuorisotyön kokonaisuuksista. Osallisuudella tarkoitetaan tunnetta siitä, että kuuluu johonkin ja voi vaikuttaa asioihin (SOSTE 2018.) Ympäristökasvatuksessa osallisuus voi ilmetä esimerkiksi siten, että lapsi tai nuori pääsee itse suunnittelemaan retkiä tai toimintoja yhdessä ohjaajan kanssa. On tärkeää, että lapsi tai nuori kokee tullessa kuulluksi, ja että hänen ajatuksensa ja ideansa otetaan huomioon oikeasti toiminnan suunnittelussa. Ympäristökasvatuksessa lapsen ja nuoren osallisuuden tunnetta vahvistaa ajatus siitä, että hän itse pääsee vaikuttamaan toiminnallaan oman elinpiirin ja ympäristön kehittämiseen (Hiltunen & Konivuori 2005 14.) Nuorisotyön vapaus ympäristökasvatuksen toteuttamistapaa kohtaan mahdollistaa lasten ja nuorten osallisuuden toteutumisen loistavasti. Lapsen oikeuksien komitea on laatinut yhdeksän lasten osallisuuden laadukkuutta ohjaavaa periaatetta. Periaatteiden tulisi toteutua kaikissa toiminnoissa, mihin osallistuu lapsia. Toimintojen on oltava: avoimia ja informatiivisia, vapaaehtoisia, kunnioittavia, merkityksellisiä, lapsille sopivia, kaikille avoimia, koulutukseen perustavia, turvallisia ja riskit huomioivia sekä vastuullisia. (Pelastakaa Lapset 2022.)

Ympäristökasvattajan näkökulmasta ajatellen, tärkeää on saada kasvattaja itse oivaltamaan, kuinka paljon enemmän ympäristökasvatus on kuin miten se mielletään. Ympäristökasvatus usein mielletään tapahtuvan luonnossa, metsän keskellä, mutta todellisuudessa ympäristökasvatusta voi toteuttaa missä ja milloin vaan. Myös luontokokemus osana toimintaa on tärkeää,

koska silloin lapsi ja nuori saa aidon kosketuksen heitä ympäröivään maailmaan ja kokee olevansa osa suurempaa kokonaisuutta. (Kunttu 2018.)

2.2 Ympäristökasvatus

1960-luvulla herännyt huoli ympäristön hyvinvoinnista antoi alkusysäyksen tänäkin päivänä toteutettavalle ympäristökasvatukselle (Cantell, Aarnio-Linnanvuori, Tani 2020 32). Ympäristökasvatus terminä on varsin uusi, vain noin viisikymmentä vuotta vanha. Vuonna 1972 YK:n ympäristökokouksessa vahvistettu termi otettiin myös Suomessa hyvin pian käyttöön. (Heikinheimo 2022.) Ympäristökasvatus mielletään usein liittyvän ainoastaan meitä ympäröivään luontoon, mutta ympäristökasvatuksessa on useita eri osa-alueita, jotka liittyvät kukin eri tavalla ympäristöön. Ympäristön osa-alueita ovat esimerkiksi rakennettu ympäristö, sosiaalinen ympäristö sekä nykyään myös digitaalinen ympäristö. Kaikki nämä ympäristöt ovat tärkeitä tavallaan. Rakennetun ympäristön havainnoinnin ja tietojen, arvojen ja arvostusten avulla voidaan pyrkiä vastuulliseen ja aktiiviseen toimintaan ympäristön puolesta. Sosiaalinen ympäristö keskittyy yksilön ympäristöön kuuluviin ihmisiin ja heidän keskinäiseen vuorovaikutukseensa, joka vaikuttaa siihen, millainen ympäristösuhde yksilölle muodostuu ja miten hän toimii ympäristöarvojensa edistämiseksi. Digitaalinen ympäristö on noussut ympäristöjen määritteeseen viime vuosikymmenien aikana. Ihmisten viettäessä paljon aikaa digitaalisessa ympäristössä vaikuttaa se myös siihen, miten ihminen suhtautuu omaan fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöönsä. (Cantell, Aarnio-Linnanvuori, Tani 2020 33.)

Ihminen on riippuvainen luonnosta. Kuten muutkin maapallolla elävät lajit, myös ihminen on riippuvainen omista elinolosuhteistaan ja niiden ollessa optimaaliset, ihminen pystyy esimerkiksi lisääntymään ja voimaan hyvin. Ympäristökasvatuksen avulla pyritään korostamaan tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta kasvatuskäytännön näkökulmasta. Kasvatuksella tarkoitetaan yksilön elämänhallintaa ja jokaisen omakohtaista oppimisprosessia. Ympäristökasvatuksella pyritään vahvistamaan ympäristötietoisuutta ympäristöasenteiden, ympäristötietouden, ympäristötaitojen ja ympäristövalmiuksien kautta. (Hiltunen & Konivuori 2005 13.) Kestävän kehityksen edistämien on myös tärkeä osa ympäristökasvatusta. Kestävän kehityksen tarkoituksena on turvata seuraaville sukupolville hyvät elinolosuhteet ekologisen kestävän kehityksen, yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisen kehityksen ja ihmisen henkisesti uudistuvan kehityksen kautta (Suomen luonnonsuojeluliitto 2022). Ihminen vaatii selviytyäkseen hyvät olosuhteet, mutta ihminen on myös itse elinolosuhteiden heikentymisen aiheuttaja. Esimerkiksi maailmalla

käynnissä olevat sodat voivat aiheuttaa maailmanlaajuisia negatiivisia seurauksia ympäristön hyvinvoinnille.

Ympäristökasvatuksen avulla pyritään kasvattamaan lasta ja nuorta ympäristövastuullisuuteen. Ympäristövastuullisuudella tarkoitetaan yksilön tai yhteisön toimintaa oman pätevyyden ja toimintaympäristön tarjoamien mahdollisuuksien mukaan, jossa pyritään toimimaan ympäristön kannalta parhaalla mahdollisella tavalla (Finto 2022).

Suomen maapinta-alasta on 75 % metsää ja jokaista suomalaista kohden meillä on noin 4500 puuta (Lyytinen & Reini 2018 95). Ympäristökasvatukselle on Suomessa otolliset olosuhteet ja säilyttääksemme metsämme ja ympäristömme monimuotoisuuden, on ympäristökasvatus myös erittäin tärkeää.

Metsähallitus käyttää ympäristökasvatuksesta sanaa luontokasvatus ja kuvailee sitä tärkeäksi, koska luontokasvatus edistää oppimista, kartuttaa taitoja liikuttaessa luonnossa ja metsässä sekä lisää tietoisuutta luonnon hyvinvointivaikutuksista ja samalla luonnon lukutaito ja ymmärrys luonnon toiminnasta lisääntyy. Terveys- ja hyvinvointihyödyistä voi mainita luovuuden lisääntymisen, motoristen taitojen kehittymisen, oppimiseen sitoutumisen, jaksamisen lisääntymisen, sosiaalisten taitojen lisääntymisen, sekä ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen voimistumisen. (Metsähallitus 2022.) Mielestäni ympäristökasvatus parhaimmillaan on luonnon monimuotoisuuden ihmettelemistä yhdessä lasten ja nuorten kanssa eri tavoin. Parhaimmillaan ympäristökasvatus itsessään vie ajatukset oikeaan suuntaan ja herättää lapsen ja nuoren mielenkiinnon luontoa ja kestävästä kehitystä kohtaan. Ympäristökasvatuksen ei tulisi olla kenenkään mielestä ikävää tai vaikeasti toteutettavaa toimintaa. Henkilökunnan, joka toteuttaa ympäristökasvatusta, tulisi nähdä ympäristökasvatuksen kokonaisuus osana lasten ja nuorten kanssa tehtävää työtä, aivan kuten esimerkiksi opetellaan peruskäytöstapoja. Ympäristökasvatuksen tulisi olla luonteva osa arkea, varsinkin kun olemme vuosi toisensa perään siinä asemassa, että kulutamme maapallon uusiutuvia luonnonvaroja yli kapasiteetin. Joka vuosi maapallon ylikulutuspäivä tulee vastaan reilusti ennen vuoden loppua, käytämme noin seitsemässä kuukaudessa luonnonvarat, joiden kuuluisi kestää koko vuoden. Suomessa laskennallinen ylikulutuksen päivä oli vuonna 2021 10. huhtikuuta ja vuonna 2022 jo 31.3. Suomessa ylikulutus näkyy muun muassa metsäluonnon köyhtymisenä, kalakantojen uhanalaistumisena ja arvokkaiden luontotyyppien vähenemisenä. (WWF 2022.) Suomalaisten ekologinen jalanjälki on yksi maailman kuormittavampia. Jos koko maailma kuluttaisi luonnonvaroja samaa tahtia suomalaisten kanssa, tarvitsimme lähes neljä maapalloa kattamaan kaiken kuluttamisen. (Lyytinen & Reini 2018 101–

102.) Onneksi maapallon voimavarojen tuhlaamiseen on herätty, kylläkin aika myöhään. Vuonna 2015 Yhdistyneiden Kansakuntien tekemä sopimus, joka kantaa nimeä Agenda2030, on globaali toimintaohjelma, joka sisältää seitsemäntoista tavoitetta, jotka jokaisen maan tulisi saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Suomi on luonnollisesti mukana toteuttamassa Agenda2030 toteutumista, ja hallituksen ohella myös kaikilla muilla toimijoilla on merkittävä rooli, jotta Agenda2030 tavoitteet toteutuvat Suomessa. (kestavakehitys.fi 2022.)

Ympäristö käsitteenä voidaan mieltää todella laajaksi, sillä oikeastaan kaikki tieto liittyy jollain tavalla ihmisen ympäristöön. Uutta tietoa vuosittain tuottavat esimerkiksi eri tieteenalojen tutkimukset. Ympäristö jaotellaan kuitenkin yleensä kolmeen tietoon: luonnontieteelliseen, humanistis-yhteiskuntatieteelliseen ja tekniseen. Kouluaineista luonnontieteellisen tiedon piiriin kuuluu fysiikka, kemia ja biologia, ympäristöoppi sekä luonnonmaantiede. Humanistis-yhteiskunnallinen tieto on hankalampi määritellä, koska se riippuu paljon siitä, miten ympäristö määritellään. Laajimmillaan humanistis-yhteiskunnallinen tieto voi pitää sisällään tietoa muun muassa ihmisen ympäristövastuullisesta käyttäytymisestä, ympäristöestetiikasta ja ympäristölainsäädännöstä. Tekninen ympäristötieto pitää sisällään luonnontieteellistä ja humanistis-yhteiskunnallista yhdistävää tietoa. (Cantell, Aarnio-Linnanvuori, Tani 2020 143.)

Ympäristökasvatuksen avulla pyritään korostamaan tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta sisältävää kasvatuskäsitelmää ja edistämään kestävästä kehityksestä (Hiltunen & Konivuori 2005, 13). Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan pyrkimystä hyvän elämän edellytyksien turvaamiseen nykyisille ja tuleville sukupolville. Ihmisten toiminta tulee sopeuttaa suhteessa maapallon luonnonvaroihin sekä luonnon sietokykyyn. Kestävän kehityksen tarkoituksena on mahdollistaa eettinen kasvu, vapaa henkinen toiminta sekä kulttuurien moninainen säilyminen ja kehittyminen. (Ympäristöministeriö 2022.) Kasvatuksella tarkoitetaan yksilöiden elämänhallinnan ja omaehtoisen oppimisprosessin tukemista erilaisten keinojen kautta. Ympäristökasvatuksen tarkoitus on vahvistaa ympäristötietoutta ympäristöasenteiden, ympäristötietojen, ympäristötaitojen ja ympäristövalmiuksien kautta. Ympäristökasvatuksessa tulee huomioida yksilö henkisenä, fyysisenä ja sosiaalisena kokonaisuutena, koska ympäristökasvatus koskettaa yksilöä kotona, työssä ja vapaa-ajalla. (Hiltunen & Konivuori 2005, 13–15.)

2.3 Ympäristökasvatus Oulun Kaupungin nuorisotyön perussuunnitelmassa

Oulun kaupungin nuorisotyön perussuunnitelmassa ei varsinaisesti käytetä terminä ympäristökasvatusta, mutta suunnitelmassa mainitaan lasten ja nuorten harrastamisen tukeminen, yhdenvertaisuuden edistäminen sekä kasvu- ja elinolojen parantaminen. Toiminnan lähtökohdaksi kerrotaan ekososiaalisen sivistyksen kasvun tukeminen, joka edistää ihmisarvon ja ympäristön kunnioittamista sekä loukkaamattomuutta. (Oulun kaupungin nuorisotyön perussuunnitelma 2022.) Arto O. Salonen määrittelee ekososiaalisen sivistyksen ihmisen kautta, joka on ymmärtänyt ihmisenä olemisen oikeuksien ja velvollisuuksien perustuvan riippuvuuteen luonnosta ja toisista ihmisistä ja jonka maailmansuhde on kokonaisvaltaisesti vastuullinen. Ekososiaalisella sivistyksellä pyritään siihen, että koko yhteiskunta muuttuu pikkuhiljaa kestäväksi hyvinvointiyhteiskunnaksi. (Salonen 2014.) Ympäristökasvatusta lisäämällä lasten ja nuorten kanssa tehtävään nuorisotyöhön ekososiaalista sivistystä voi edistää. Ekososiaalinen tietoisuus lisääntyy suhteessa ympäristökasvatuksen lisäämisen kanssa. Tällä en tarkoita sitä, että päivittäisessä toiminnassa ja ympäristökasvatuksessa lapsille ja nuorille tulisi tuoda maailman epäkohdat ja ympäristön huonovointisuus ilmi, vaan sitä, kuinka suuri merkitys on tietoisuuden lisäämisellä ja hyvien toimintatapojen tuomisella osaksi arkea. Ympäristökasvatuksen tarkoituksena ei ole lisätä lasten ja nuorten mahdollista ilmastoahdistuneisuutta vaan lisätä tietoisuutta siitä, miten he itse voivat omilla valinnoillaan vaikuttaa positiivisesti luonnon hyvinvointiin. Lasten ja nuorten tulisi ymmärtää, kuinka hieno luonto meillä täällä Suomessa on ja kuinka me voimme sitä vaalia ja hyödyntää parhain keinoin. Jos useampi lapsi ja nuori saisi kipinän suojella edes omaa lähiluontoaan ympäristökasvatuksen avulla, olisi meillä puhtaampi ja paremmin voiva luonto.

Euroopan neuvosto määrittelee nuorisotyön peruskäsitteeksi, jolla tarkoitetaan sen olevan nuorten itsensä tai muiden toimijoiden järjestämää tai nuorten kanssa nuoria varten toteutettavaa toimintaa. Toiminta voi liittyä sosiaalisuuteen, kulttuuriin, kasvatuksellisuuteen, ympäristöön tai politiikkaan. Nuorisotyötä voi tehdä palkatut tai vapaaehtoiset toimijat ja sen tulee perustua vapaaehtoisuuteen sekä nonformaalisen oppimisen ja arkioppimisen prosesseihin. (Euroopan neuvosto 2017.)

2.4 Tieto, tunteet ja toiminnallisuus

Luontosuhteen vaaliminen tulisi aloittaa jo varhaislapsuudessa lasten lähiympäristöön tutustuen, koska siten voisimme vaikuttaa kognitiivisen luontosuhteen ulottuvuuksien syntyyn. Lähiympäristöön tutustumisen avulla lapsi voi myöhemmin ymmärtää paremmin muita ympäristöjä, koska hän ymmärtää, että sekin ympäristö on jonkun ihmisen lähiympäristö ja siten jollekin toiselle merkityksellinen. Lajien korostamisen, niiden välisen vuorovaikutuksen ja ekosysteemien toiminnan kautta lapsi ymmärtää, että häntä ei olisi olemassa ilman luontoa ja oppii siten arvostamaan sitä entistä enemmän. (Ratinen 2021 98.) Ympäristökasvatusta toteutettaessa pyritään siihen, että kasvatettava saisi positiivisia luontokokemuksia. Positiiviset luontokokemukset syntyvät siitä, että viettää aikaa luonnossa. Toisekseen pyritään siihen, että kasvatettava alkaisi ymmärtää luontoa. Luonnon ymmärrys voi lisääntyä tiedon lisääntymisen myötä. Tieto luonnosta lisääntyy myös samalla, kun on luonnossa kokemalla ja havainnoimalla luontoa. Onnistuneessa ympäristökasvatuksessa lapselle tai nuorelle onnistutaan yhdistämään tiedon karttuminen ympäristöstä sekä positiivinen tunne luontokokemuksesta. Tieto ja tunne yhdessä voivat muodostaa sekä hyvinvointia, että myötämielisyyttä luontoa kohtaan, jolloin kunnioitus luontoa kohtaan lisääntyy. (Aalto 2020.) Pyrittäessä kohti kestäväää elämäntapaa, hyvä luontosuhde on ensimmäinen askel kohti sitä (Mykrä 2017, 9.) Koen toiminnallisuuden olevan myös erittäin tärkeää, etenkin lasten ja nuorten kanssa työskennellessä. Toiminnallisuudella voidaan tarkoittaa sekä kognitiivista, sosiaalista, että fyysistä aktiivisuutta. Toiminnallisuuden avulla voidaan hyödyntää erilaisia oppimistyyylejä ja aktivoida aivoja. Toiminnallisuuden avulla voidaan lisätä onnistumisen tunnetta, osallisuutta ja ryhmäytymistä. (Tartu ToiMeen! 2018). Oppiminen mielekkään tekemisen kautta on varmastikin parempi ja toimivampi vaihtoehto kuin istuminen ja kuunteleminen. Mielekkään toiminnan kautta oppiminen helpottuu ja tapahtuu kuin itsestään. Toiminnallisuus vahvistaa muun muassa luovaa ajattelua ja oivaltamista sekä lisää elämyksellisyyttä ja motivaatiota oppia uutta (Mykrä 2017, 10.)

Metsässä lapsi voi itsenäistyä seikkailun ja leikin kautta. Metsässä liikkuminen kehittää motorisia taitoja ja on turvallinen kohde liikkumisen kannalta. Useimpien asuinpaikkojen melusaaste kuormittaa hyvinvointia ja säännölliset metsävierailut auttavat vähentämään melun tuomaa kuormittavuutta. Hiljaisuus, jota metsästä yleensä löytää, laskee sykettä ja alentaa verenpainetta. Hiljaisuudella on elvyttävä, virkistävä ja palauttava vaikutus. Luonnon estetiikka aiheuttaa mielihyvää. Luonnossa oleileminen enenevässä määrin aiheuttaa mielialan kohentumista, ajatuksien selkeytymistä ja arjen paineiden ja huolien väistymistä taka-alalle. (Lyytinen &

Reini 2018 20–29). Luonnossa oleskelu ruokkii mielikuvitusta, lapsen jalkojen alla kaatunut puunrunko voi muuttua vaikka sillaksi tai avaruusraketiksi (Tuomaala & Myyryläinen 2002 17).

Tapio Oy yhteistyössä Suomalainen Lääkäriseura Duodecimin, Helsingin yliopiston metsätieteen osaston ja Luonnonvarakeskuksen kanssa toteutti Kansanterveyttä metsästä- hankkeen vuosina 2018–2020. Hankkeen tavoitteena oli tarjota mahdollisuuksia hyödyntää metsäympäristöjä, jotka edistävät kehon ja mielen terveyttä sekä lisätä metsän merkitystä arjessa ja tietotaitoa metsien hoidosta toimijoille, jotka ylläpitävät kansalaisten terveyttä. (Maa- ja metsätalousministeriö 2022). Hankkeen tavoitteena oli myös kehittää toimintamalli kunnille, jonka avulla kunnat voisivat ottaa metsäluonnon terveyshyödyt mukaan kunnan toimijoihin ja palveluihin (Matila 2022.) Hankkeen loppuraportista (2020) selviää, että tuotoksena syntyi Kansanterveyttä metsästä- toimintamalli, jonka avulla kuntien tavoitteena on osallistaa kuntalaisia, hoitaa reitit ja rakenteet kuntoon, saattaa kartat ajan tasalle, toteuttaa aktivoivaa viestintää sekä saattaa koulutukset ajan tasalle. Puitteiden ollessa kunnossa, houkuttaa se ihmisiä enemmän lähtemään luontoon ja luonnon monimuotoisuuden ilmi tuominen mahdollistaa erilaisten ihmisten luonnossa liikkumisen. (Matila & Anttila 2020).

Luonnossa liikkuminen on tehokasta liikuntaa ja luonnosta löytyy sopiva liikunta-alue jokaiselle. Luonnossa liikkuminen piristää, lisää ruokahalua ja on oiva tapa purkaa energiaa. Luonnossa liikkuminen parantaa myös unenlaatua. Luonnosta löytyy monia lihaskuntoharjoitteluun sopivia välineitä, puuta vasten voi punnertaa, kannolla voi tehdä dippejä ja venyttely puunrunkoa vasten rentouttaa lihaksia. Pelkkä kävely metsässä haastaa vartalon lihaksia ihan eri tavalla kuin tasaisella pohjalla kävely. (Lyytinen & Reini 2018 75–77.) Luonnossa liikkuminen kehittää lapsen psyykettä, itsetuntoa ja itseilmaisua. Lisäksi luonnossa liikkuminen vahvistaa kaikenikäisten ihmisten liikehallintaa, koordinaatiota, ketteryyttä, reaktiokykyä ja nopeutta (Keisteri-Sipilä 2017 14-19).

2.5 Vuodenaikojen merkitys

Erittäin tärkeää ympäristökasvatuksen opasta luodessa on ottaa huomioon eri vuodenaajat, jotka meillä Oulussa osaltaan määrittävät hyvinkin paljon sitä, millaista toimintaa voi järjestää. Vuodenaajat ovat Oulun seudulla selkeät, koska Oulu sijoittuu Suomen kartalla Pohjoiselle puoliskolle. Vuodenaikojen vaihtelu johtuu siitä, että maapallo ottaa vastaan eri vuodenaikoina eri

määrän auringonvaloa eri kohtiin maan pyöriessä akselinsa ympäri. Maapallon akseli on kallallaan 23.5 astetta ratatasoon nähden, joten akselin ollessa pois päin auringosta, pohjoisella maapallon puolella on talvi ja vastaavasti akselin ollessa toisinpäin, pohjoisella puolella on kesä. (Ilmatieteen laitos 2022). Monissa nykyisissä ympäristökasvatuksen oppaissa on paljon hyviä toimintoja, mutta vähemmän toimintoja talvea ajatellen. Talvella tehtävää ympäristökasvatusta tulisi kehittää, koska talvi on vuodenajoistamme pisin (Foreca 2022.) Lisäksi ajattelen, että jokaista toimintoa ei tulisi alkaa varioida vuodenajan mukaan, koska sekin asettaa kynnyksen korkeammalle toteuttaa ympäristökasvatusta. Tavoitteena on saada ympäristökasvatuksen toteuttaminen mahdollisimman pienen kynnyksen taakse, joten toiminnot, mitä voi suorittaa talvella, tulee olla myös selkeästi esillä. Vuodenajat vaikuttavat valtavasti siihen, millä tavalla toimimme ympäristökasvatuksen saralla, koska ne vaikuttavat kaikkeen luonnossa tapahtuvaan ja luovat tarkkailtavan ympäristömme sellaisena kuin se sillä hetkellä on. Vuodenaikojen vaihtelusta löytyy selitys monelle luonnossa tapahtuvalle asialle, kuten ruskalle, muuttolintujen käyttäytymiselle ja eläinten ja hyönteisten elämälle (peda.net 2022.) Vuodenajat vaikuttavat merkittävästi luontoon: keväällä lintujen muuttopuuhut ja luonnon herääminen, kesällä kasvit kasvavat ja lämpö mahdollistaa erilaiset toiminnot esimerkiksi veden parissa ja lisäksi marjat kypsyvät, syksyllä ruska loistaa ja sienikausi on parhaimmillaan, talvella lumi valtaa maan ja esimerkiksi lumikenkäilyyn on tuolloin mahdollisuus (Luontoon.fi 2022.)

Ympäristökasvatusta voi toteuttaa ympäri vuoden. Kevään teemoja voisivat olla esimerkiksi muuttolinnut, luonnon herääminen, lumen sulaminen, kasvien kasvattaminen, ötököiden havainnointi. Kesän teemoja voisivat olla esimerkiksi villiyrtytien hyödyntäminen, kasvien hoito, luonnon äänien kuunteleminen, värien havainnointi. Syksyn teemoihin voisi kuulua esimerkiksi marjastus, lätäkköretki, sammakoiden metsästys, ruska, luonnon valmistautuminen talveen. Talven teemoja ympäristökasvatuksessa voi olla esimerkiksi lumen syvyys, talviunta nukkuvat eläimet, ötököiden talvehtiminen, lumimaalaus, eläinten jäljet, lumesta rakentaminen sekä talvella liikkuminen.

Luonnonaikojen mukaan teemoittelun lisäksi tärkeä on miettiä missä ympäristökasvatusta toteutetaan. Vesistöjen lähellä toteutettava ympäristökasvatusta voi pitää sisällään monenlaista toimintaa niin kesällä kuin talvellakin. Vesistöjen lähelle sijoittuvat toiminnot voivat liittyä esimerkiksi sammakoihin, kaloihin, veden laatuun, rannan kasvillisuuteen, vesilintuihin, veden pohjan vipeltäjiin ja muihin vesi ötököihin. Metsässä liikkumisen lisäksi toiminnallisia keinoja

ympäristökasvatukseen toteuttamiseen metsäympäristössä on useita ja vain mielikuvitus on rajana. Metsä-teema voi liittyä esimerkiksi sieniin, sammaleisiin, luonnon materiaalien monimuotoisuuteen, metsän ötököihin, lintuihin, puihin, retkeilyyn ja kasveihin. Urbaani ympäristö on myös oululaisille tuttua. Yhä useampi oululaisistakin asuu enemmän urbaaniksi miellettyssä ympäristössä kuin luonnon läheisyydessä. Urbaanilla ympäristöllä tarkoitetaan kaupunkiympäristöä, jossa voi kuitenkin olla erilaisia viheralueita (Vilpponen 2015.) Onneksi urbaaneihin ympäristöihin on useasti pyritty sisällyttämään myös pala luontoa metsäkaistaleen tai puistoalueen muodossa. Oulussa menee myös useita kymmeniä kilometrejä luontopolkuja ja pururaitoja, joita voi hyödyntää luonnossa liikuttaessa. Urbaanissa toimintaympäristössä ympäristökasvatus voi keskittyä esimerkiksi roskien keräämiseen, muurahaisten ja muiden pieneliöiden maailmaan, valon ja varjon leikkiin, itse kasvatettavaan hyötykasveihin, ympäristötaitteeseen ja kivilajeihin. Urbaanissakin ympäristössä asustelee erilaisia eläimiä, kuten jäniksiä ja oravia, joiden touhujia ja jälkiä voi seurata ja opetella tunnistamaan. Eläinten lisäksi puistoalueet sisältävät monipuolisesti erilaisia puita, jotka tarjoavat ravintoa kesäisin muun muassa mesiäispisillä. Puistoissa on kesäisin myös useita erilaisia kukka- ja kasvi-istutuksia. Urbaanissa ympäristössä retki voi suuntautua esimerkiksi muistomerkin tai patsaan luokse. (Kalliola & Laine 2014, 46–47.)

3 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT JA TOIMENPITEET

Olen selvittänyt ympäristökasvatuksen tärkeyttä laajasti tutkimusten ja kirjallisuuden kautta. Oman työni toteuttamisen menetelmiksi valikoituivat tulevaisuusajattelu ja benchmarkkaus. Tulevaisuusajattelun olen toteuttanut tulevaisuustyöpajan keinoin. Valitsin tulevaisuustyöpajan menetelmäksi, koska koin, että sen kautta saan tietoa suurelta joukolta nuorisotyöntekijöitä kerralla siitä, millaista ympäristökasvatusta heidän mielestään tulevaisuudessa tulisi toteuttaa nuorisopalveluiden toimesta. Minulla oli hieno mahdollisuus toteuttaa tulevaisuustyöpaja yhden päivän aikana osana suurempaa koulutuskokonaisuutta, joten tartuin tilaisuuteen. Suunnittelin tulevaisuustyöpajan kokonaisuudessaan itse, ottamalla osittain mallia ja vinkkejä Sitran Tulevaisuustajuus-menetelmästä. Haastavimmaksi suunnitteluvaiheessa koin tulevaisuustyöpajan aikatauluttamisen, joka kuitenkin osoittautui toimivaksi.

Benchmarkkauksen toteutin Timosenkosken luontokoululla Oulussa. Minulla oli aikomuksena toteuttaa virtuaalinen tutustuminen Helsingin ympäristönuokkarin toimintaan ja lähestyinkin heitä sähköpostitse useita kertoja, mutta minulle ei vastattu erinäisiin pyyntöihini. Lopulta ajattelen, että oli onni, että ympäristönuokkarin benchmarkkaaminen ei onnistunut, koska näin pääsin lähemmäksi paikallisuutta, mikä onkin oman oppaani yksi valttikorteista. Timosenkosken luontokoululle pääsin itse konkreettisesti paikalle sekä osallistumaan itsekin toimintaan.

Molemmat menetelmät ovat konkreettista tekemistä, mikä mielestäni on tärkeää tuotosta toteuttaessa. Ei riitä, että on teoriassa tutustunut toimintoihin vaan monia asioita pitää elää, jotta ne konkretisoituisivat ja niistä saisi mahdollisimman suuren hyödyn ja opin. On myös tärkeää ottaa huomioon jo olemassa oleva tietotaito nuorisoalan ammattilaisilta, sekä ympäristökasvatuksen toteuttajilta, kuten luontokoulun opettajilta. Valtavaa potentiaalia on olemassa jo ja sitä kannattaa hyödyntää.

3.1 Alkukartoitus ympäristökasvatuksen menetelmien käytännöistä

Opasta tehdessäni olen perehtynyt jo olemassa oleviin oppaisiin. Ympäristökasvatuksen oppaita on useita, mutta niiden näkökulma toimintaan on lähinnä kohdistettu kouluihin ja päiväkoteihin, vain muutamassa on otettu huomioon nuorisotyöllinen näkökulma. Oppaita on muutamia sähköisenä, mutta useampi vartenotettava opas on maksumuurin takana, eli toimii vuosilisenssillä. Kävin läpi myös opasta, joka on tehty opinnäytetyönä nuorisopalveluita varten Limingassa vuonna 2011, mutta oppaan näkökulma ympäristökasvatukseen ja toiminnallisiin

ohjaustuokioihin oli erilainen, kuin tulevassa oppaassani, lisäksi oppaassa ei ollut otettu huomioon esimerkiksi vuodenaikoja, joka mielestäni on aika oleellinen asia ottaa huomioon. Mappa.fi- sivustolta löytyy hyvin paljon materiaalia ympäristökasvatukseen sekä elämys- ja seikkailukasvatukseen. Mappa.fi- sivustolta olenkin löytänyt paljon materiaalia käytettäväksi lähteenä tekemääni opasta varten. Materiaalipankki on erittäin laaja ja siellä on varmasti joka ammattikuntaan sopivaa materiaalia ympäristökasvatuksen toteuttamiseen, mutta oppaani tarkoituksena on kuitenkin koota yhteen parhaaksi koetut menetelmät ilman vaivaa suuren materiaalmäärän kahlaamisesta. Mappa.fi- sivusto on loistava lisä jokaiselle ympäristökasvattajalle, joka haluaa löytää enemmän materiaalia ympäristökasvatusta toteuttaakseen. Yksi parhaista ja samalla omaa opastani lähimpänä oleva mappa.fi-sivuston materiaaleista on Maan ystävät ry:n julkaisema Tuumasta Toimeen! Globaalia ympäristökasvatusta toiminnallisesti – kasvattajan opas (2013). Oppaaseen on koottu työpajakokonaisuuksia toteutettavaksi 13–19- vuotiaiden nuorten kanssa. Oppaan aihealueet ovat ilmasto-oikeudenmukaisuus, globaalit ruokakäyttäytykset, vaatteiden tuotannon ongelmat, lähiluonnon tutkiminen, kulutusvalintojen tarkastelu sekä nuorten vaikuttamisinnon herättäminen. (Tuumasta toimeen-opas 2013.) Oppaassa painotetaan nuorten kanssa yhdessä tekemistä, joka on myös oman tuotokseni keskeisimpiä pyrkimyksiä.

Myös oikein hyvää materiaalia ympäristökasvatukseen on tuottanut FEE Suomen (entinen Suomen ympäristökasvatuksen seura) hallinnoima toimintamalli Vihreä Lippu. Vihreän Lipun Yhteinen Maapallo- oppaat ovat globaalin ympäristökasvatuksen eliittiä. Yhteinen Maapallo- oppaaita on kaksi versiota, joista toinen on suunnattu varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen, toinen peruskoulun 3.–9. luokille, nuorten vapaa-ajan toimintaan sekä toisen asteen opetukseen. Oppaan tarkoituksena on auttaa kasvattajaa löytämään keinoja kehittää lapsista ja nuorista tiedostavia ja vastuullisia, ekososiaalisesti sivistyneitä maailmankansalaisia. (FEE Suomi 2015.) Globaali näkökulma maailman tilasta antaa aitoa perspektiiviä suuremman kuvan ymmärtämiseen, jota tarvitaan, jotta voimme Oulussakin tarttua toimeen paikallisella mittakaavalla. Tutustuin paremmin 3.-9 luokille, nuorten vapaa-ajantoimintaan sekä toisen asteen opetukseen tarkoitettuun oppaaseen. Oppaassa on käsitelty erilaisia aiheita laajasti, kuten kulttuuristereotyyppioita, median välittämää kuvaa maailmasta sekä YK:n kehitystavoitteita (Kiminki 2015). Ympäristökasvatusta on toki hyvä tarkastella laajasti ja tuoda ymmärrys kokonaiskuvasta, mutta itse tuottamassani oppaassa ja sen materiaalivalinnoissa keskityn nimenomaan paikallisuuteen ja siihen, millä tavalla omaa elinympäristöä ja Suomen luontoa voi auttaa jokainen omilla teoillaan. Ajattelen, että luonnon hyväksi tehtävät teot ovat jokaisen ihmisen henkilö-

kohtaisella vastuulla ja jokaisen tulisi huomioida luonnon hyvinvoinnin lisääminen omassa toiminnassaan. Tästä hyvänä esimerkkinä mielestäni on äänestämisen rinnastaminen luonnon hyvinvointia edistäviin tekoihin. Jos jokainen ihminen ajattelisi omien tekojensa vaikutuksesta kuten usein äänestämisestä keskustellaan, ei meistä kukaan koskaan tekisi mitään luonnon hyväksi, koska ajattelisimme, että yksittäinen teko ei merkitse mitään. Tämän opinnäytetyön tuotoksena olevassa oppaassa tärkeintä on pystyä auttamaan lasta ja nuorta luomaan oma henkilökohtainen luontosuhde, joka edesauttaa kohti ekologista ajattelua ja siten kohti ekososiaalista sivistystä ja ymmärrystä siitä, että jokaisella teolla on merkitys.

3.2 Ympäristökasvatuksen tulevaisuustyöpaja

Järjestin tulevaisuustyöpajan Oulun kaupungin nuorisotyöntekijöille 4.8.2022 Ritaharjun monitoimitalossa. Tulevaisuustyöpaja oli osa iltapäivätoiminnan ohjaajien suunnittelupäiviä ja päivään sisältyi muitakin kokonaisuuksia. Järjestimme päivän pajatyypisesti, jossa työntekijät kiersivät ryhmissä pajasta pajaan. Kokonaisuudessaan järjestin ympäristökasvatuksen tulevaisuustyöpajan kolme kertaa päivän aikana. Pajoihin osallistui yhteensä 45 nuorisotyöntekijää ja sain hyvin materiaalia opinnäytetyötäni ajatellen.

Ennen tulevaisuustyöpajan suunnittelemista, tutustuin Sitran Tulevaisuustaaajuus-menetelmään. Sitran Tulevaisuustaaajuus-työpajamenetelmän avulla rakennetaan toisenlaisia tulevaisuuksia. Tulevaisuustaaajuus-työpajamenetelmä on tarkoitettu pidettäväksi 8-20 henkilölle kerrallaan. Menetelmän avulla pyritään siihen, että ihmiset osaisivat kuvitella erilaisia tulevaisuuksia ja myös toimia niiden saavuttamiseksi. Menetelmää voi soveltaa ja se on tarkoitettu käyttöön kaikille. (Sitra 2022.)

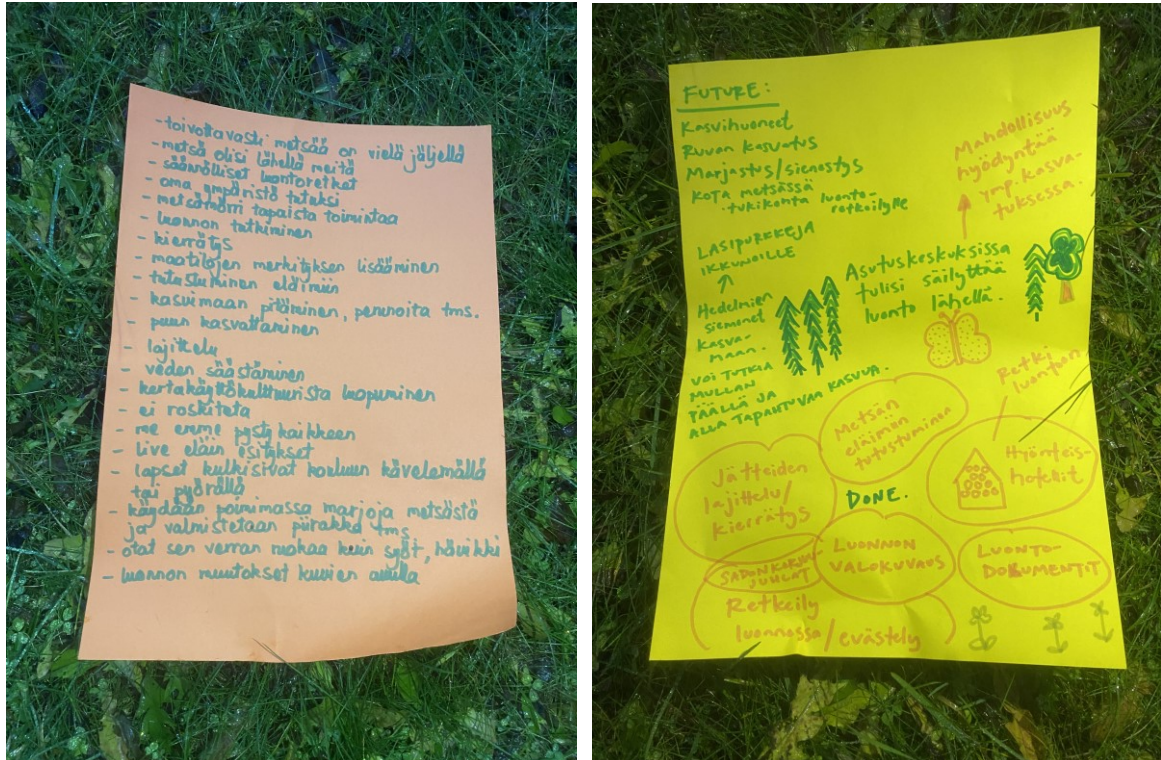
Aloitin ympäristökasvatuksen työpajan suunnittelun siitä lähtökohdasta, millaisiin kysymyksiin haluaisin vastauksia. Kysymyksiä olivat muun muassa ”Miten haluan toteuttaa ympäristökasvatusta nuorisotyössä kymmenen vuoden kuluttua?” ja ”Millaista ympäristökasvatusta nuorisopalveluiden tulisi tarjota lapsille ja nuorille?”. Suunnittelun edetessä ymmärsin, että lopulta työpajani muistuttaa aika vähän Sitran Tulevaisuustaaajuus-menetelmää.

Varsinainen tulevaisuustyöpaja käynnistyi itseni esittelyllä, koska kaikki osallistujat eivät olleet minulle tuttuja ennestään. Joka vuosi Oulun nuorisopalveluilla aloittaa useita uusia työntekijöitä. Esittelyni jälkeen avasin pajan kertomalla, miksi olen siellä kertoen hieman opinnois-

tani ja opinnäytetyöstäni. Pajan olennaisimpaan asiaan siirryttäessä avasin osallistujille ympäristökasvatuksen käsitettä ja sitä, miksi ympäristökasvatusta on tärkeää toteuttaa. Motivoitakseni osallistujia ja asian tärkeyttä korostaakseni kerroin muun muassa maailman ja Suomen ylikulutuspäivistä ja kerroin myös mitä se tarkoittaa. Herätelläkseni ajattelua luontoon ja tulevaisuuteen liittyen, ohjasin osallistujat seuraavaksi ottamaan esiin omat matkapuhelimet ja avaamaan menti.com- sivuston. Menti.comiin voi laittaa erilaisia kysymyksiä ja niihin vastataan omilla puhelimilla. Käytin itse työskentelytapaa, jossa kirjoitetut vastaukset tulevat näkyviin sitä suurempina, mitä enemmän niin on vastattu. Muuten sanat ovat sekaisin vastausalustalla. Mentissä oli kysymyksenä ”mitä sinä voit hyötyä luonnosta?” Vastauksia tuli paljon. Suurimmat sanat olivat terveyshyötyä, raitista ilmaa, luonnonvarat ja ruokaa. Mentin vastausten lomassa keskustelimme luonnon tärkeydestä yhdessä. Tämän jälkeen vein heidät virtuaaliselle syksyiselle metsäkävelylle, joka löytyy mieli.fi youtube-kanavalta. Metsäkävelyn tarkoituksena oli orientoida osallistujat ryhmätyöhön, jonka aloitimme virtuaalisen kävelyn jälkeen. Olin mielelläni vienyt osallistujat oikealle kävelyllä metsään ja tehnyt heidän kanssaan siellä muutaman toiminnallisen harjoituksen, mutta se ei valitettavasti ollut mahdollista minulle annetun ajan puitteissa. Metsäkävelyt ovat Suomen Mielenterveysseuran ja Metsähallituksen luontopalveluiden yhdessä toteuttamia videoita. Videoiden tausta-ajatuksena on tuoda luonto sellaista ihmisten luokse, jotka eivät itse pääse luontoon. (Lyytinen & Reini 2018 52).

Työskentelyvaihetta varten jaoin pöytäryhmittäin isot paperit ja kyniä. Kysymyksiä oli kolme: ”Millaista ympäristökasvatusta Oulun nuorisopalvelut toteuttaa kymmenen vuoden kuluttua? Miten minä toimin ympäristökasvattajan roolissa kymmenen vuoden kuluttua? Millainen ympäristömme on kymmenen vuoden kuluttua?”. Ryhmät saivat noin kaksikymmentä minuuttia aikaa työskennellä ja pohtia vastauksia yhdessä ja kirjata ne paperille. Kiertelin koko ajan ryhmien välillä ja herättelin keskustelua, jos vaikutti siltä, että on vaikea päästä alkuun. Pyysin myös ryhmiä miettimään vastauksia konkreettisten esimerkkien kautta, jos se tuntui helpommalta vaihtoehdolta. Kahdenkymmenen minuutin kuluttua aloimme purkamaan ryhmätöitä. Kävimme jokaisen ryhmän työt läpi ja samalla kehotin heitä miettimään vastausta kysymykseen ”Miten pääsemme siihen?”. Jos esimerkiksi ryhmän vastauksena oli ”toteutamme laadusta ja monipuolista ympäristökasvatusta asiakaslähtöisesti”, he sen jälkeen pohtivat konkreettisia keinoja, millä tavalla siihen on mahdollista päästä kymmenen vuoden aikana, elleivät olleet sitä jo tehneet ryhmätyöskentelyn aikana.

Lopuksi pyysin kaikilta osallistujilta vapaata kirjallista palautetta paperille, jonka jälkeen keräsin pajan aikana syntyneet materiaalit ja palautteet talteen, jotta voin hyödyntää niitä opasta rakentaessani.

Kuva 1-2 Tulevaisuustyöpajan ryhmätyön tuotoksia kirjoitettuna ja piirrettynä paperille.

Pajan tulokset olivat selkeitä. Suurimmaksi toiveeksi tulevaisuuden suhteen nousi ehdottomasti tulevaisuuden turvallisuuskysymykset ja ymmärrys siitä, että ympäristökasvatusta on tehtävä. Toiveena oli myös, että lasten luontoyhteys säilyisi läpi koko elinkaaren. Tulevaisuus kuviteltiin luonnon kannalta positiiviseksi; luontoon pääsee kävellen helposti ja asfalttiviidakot ovat vähentyneet, ihmiset tekevät ekotekoja ja siitä on tullut osa normaalia toimintaa. Luonto on puhdas ja ilmastonmuutos on ainakin hidastunut, ellei jopa pysähtynyt. Tulevaisuudessa myös eletään arvostaen, kunnioittaen ja suojellen ekosysteemiä kaikkien ollessa tasa-arvoisia ja -vertaisia luontokappaleita. Kertakäyttökulttuuri on kadonnut maapallolta ja tietoisuus maapallon suojelua kohtaan on lisääntynyt valtavasti. Asutuskeskuksissa luonto on säilytetty lähellä, ja sen hyödyntäminen ympäristökasvatuksessa on noteerattu. Ruokaa kasvatetaan itse ja metsistä löytyy kotia luontoretkeilijöiden tukikohdiksi. Maatilojen merkitystä on korostettu ja niitä arvostetaan suuresti. Työ- ja koulumatkoja ei liikuta enää niin paljon autolla vaan käytetään

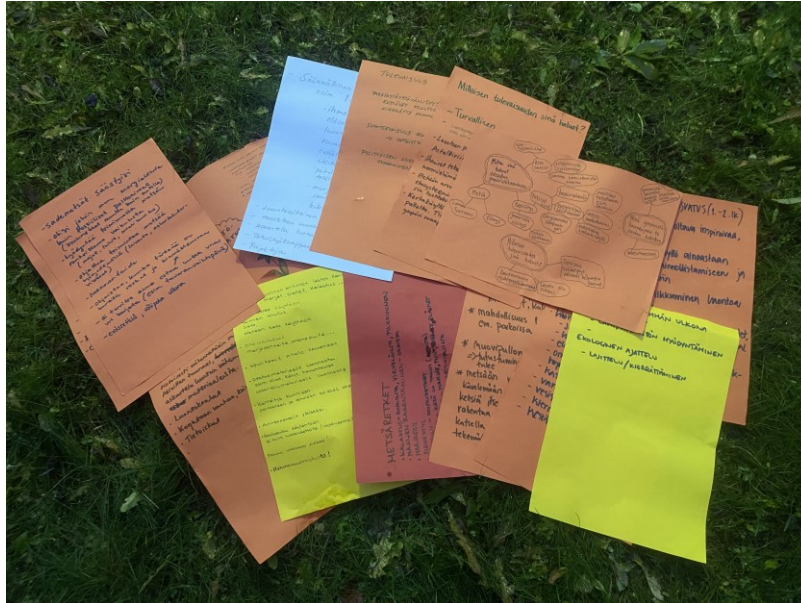
vaihtoehtoisia keinoja kuten pyöriä. Aurinkopaneelit ovat yleistyneet ja ovat merkittävä energianlähde aurinkoisina vuodenaikoina. Pienet kyläkoulut ovat tehneet paluun ja lasten ja nuorten kanssa toteutetaan paljon asioita keskellä luontoa ja eläimiä.

Osallistujat kokivat olevansa kymmenen vuoden kuluttua ympäristökasvattajia, jotka tekevät konkretiaa, eli vievät lapsia ja nuoria luontoon ja tekevät heidän kanssaan ”kädet multaani”-juttuja. Lähiseutuun tutustuminen olisi tavallista ja he viljelisivät hyötypuutarhaa ympärivuotisesti sekä kasvattaisivat yrtejä ja kukkia. Retkiä tehtäisiin myös pienryhmissä erilaisiin luontokohteisiin hieman kauemmaksiin ja perehdytettäisiin lapsia ja nuoria ravintotietouteen sekä jokamiehen oikeuksiin. Luontotaide olisi osa viikoittaista toimintaa ja toteutuisi kaikkina vuodenaikoina. Luontoa hyödynnettäisiin useilla eri tavoilla ja aisteilla, tuoksuja, ääniä ja tunteuksia etsien.

Ympäristökasvattajina he halusivat olla kymmenen vuoden kuluttua tietoisempia hyötykäytettävistä lajeista, marjoista, sienistä ja kasveista. Myös luontoaskarteluihin tulisi panostaa. Luontoleikkejä tulisi olla ”takataskussa”, jolloin toteuttamisesta tulisi helpompaa. Oma tietämys ympäristökasvatusta kohtaan tulisi karttua, jotta itse voi toteuttaa laadukasta ympäristökasvatusta ja innostaa omalla esimerkillään.

Hyödyllisiksi työvälineiksi kymmenen vuoden kuluttua koetaan kierrätys, tavaroiden tuunaus, vanhan korjaaminen, tietoisuus, retkeily erilaisissa ympäristöissä, valokuvaus, luontodokumentit, teemaviikot, perustoiminnan järjestäminen ulkona, erilaiset suunnistukset, luonnon antimien hyödyntäminen, vierailut tuotantolaitoksiin, kuten sähkö- vesi- ja jätelaitoksiin, majojen rakentaminen ja ihan vain luonnossa oleminen ja mielikuvituksen käyttäminen leikkejä keksiessä.

Keinoja päästäkseen kuviteltuun tulevaisuuteen löytyi useita. Osallistujat ymmärsivät, että päästäkseen tulevaisuuden tavoitteeseen tulee muuttaa arvoilmapiiriä, työskennellä pitkäjänteisesti ja kunnioittaa luontoa omankin puheen tasolla, jolloin voi toimia esimerkkinä muille. Huomiota tulisi kiinnittää erilaisten energiamuotojen käyttämiseen ja suosimiseen ja lisätä kasvisruuan määrää omassa ruokavaliassa ja kannustaa siihen myös muita. Kaikkien tulisi kiinnittää enemmän huomiota arkisiin asioihin, kuten valojen sammuttamiseen, veden säästämiseen, materiaalien hankintaan ja käyttöön, hävikkiruokaan sekä ympäristön siisteyteen. Ympäristökasvatuksen tulisi olla inspiroivaa ja kannustavaa, ei syyllistävä. Matalan kynnyksen toimintaa työssä pidettiin erityisen tärkeänä ja tulevaisuustyöpaja itsessään koettiin hyvänä askeleena näiden asioiden pohtimiseen ja ajatusten herättelyyn.

Kuva 1 Tulevaisuustyöpajan kaikki ryhmätöiden tuotokset

Kaiken kaikkiaan olen hyvin tyytyväinen tulevaisuustyöpajaan. Koen, että paja onnistui hyvin, sain paljon materiaalia ja herätelin nuorisotyöntekijöiden ajatuksia ympäristökasvatuksen suhteen. Sain pajasta todella hyvää palautetta ja kiitosta. Palautteissa kiiteltiin sitä, kuinka aina on hyvä haastaa ajattelemaan ja pohdiskelemaan tärkeitä asioita. Aiheen tärkeyttä ja ajankohtaisuutta myös kiiteltiin paljon. Kokonaisuutta pidettiin hyvänä. Pajaa pidettiin selkeänä, ajatuksia herättelevänä ja sopivan mittaisena. Pajan vetäjänä sain palautetta hyvästä, taidokkaasta, luontevasta otteesta ja innostavasta tyylistä sekä siitä, että minusta näki oman innostuneisuuteni aiheita kohtaan. Virtuaalisesta metsäkävelystä pidettiin kovasti.

3.3 Luontokoulutoiminta

Luontokoulutoiminta on vakiintunut osa LYKE verkostoa. LYKE tarkoittaa vuonna 2007 perustettua Suomen Luonto- ja ympäristökoululiittoa. LYKE toimii lasten ja nuorten luonto- ja ympäristökasvatuksen edistäjänä ja sen tavoitteena on tukea kestävän elintavan oppimista sekä luontosuhteen vahvistamista. Liiton tehtävänä on järjestää LYKE verkostolle koulutustapaamisia, toteuttaa viestintää ja tehdä aktiivista vaikuttamistyötä luonto- ja ympäristökoulutoiminnan ja ympäristökasvatuksen edistämiseksi. Luonto- ja ympäristökoulutoiminnan laatua kehitetään sertifiointi- ja auditointijärjestelmien avulla. Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto yllä-

pitää muun muassa Mappa.fi materiaalipankkia. Liitto toimii paikallisesti omissa LYKE toimipisteissään, mihin kuuluu 16 toimipistettä ja 32 kehittämiskeskusta eri puolilla Suomea. (Suomen luonto- ja ympäristökoulu ry 2022.)

Yksi LYKE verkostoon kuuluvista luontokouluista sijaitsee Oulussa Heikinharjussa. Timosenkosken luontokoulu on Suomen pohjoisin luontokoulu ja se tarjoaa toimintaa oululaisille alakouluille ympäri vuoden. Timosenkosken luontokoululla pääsee seikkailemaan luontokoulun lähimaastoihin ja luontokoululla on myös toimintapaketteja, jotka voidaan viedä kouluille heidän omaan lähiympäristöön. Timosenkoskella on monipuoliset mahdollisuudet ympäristökasvatukseen. Lähiympäristössä voi samoilla metsässä, tarpoa suolla, tutkia luonnonvesistöjä ja harjoitella retkeilytaitoja. Talviseen ohjelmaan kuuluu oleellisena osana mäenlasku ja lumirakentelu. Kouluille vietävät matkalaukkuohjelmat sisältävät teemoja muun muassa kestävästä kehityksestä, ihmisestä, eläinten selviytymisestä luonnossa sekä luonnontieteellisistä kokeista. (Timosenkosken luontokoulu 2022.)

Suoritin benchmarkkauksen Timosenkosken luontokoululle 3.11.2022. Päädyin Timosenkosken sen vuoksi, että perehtyessäni luontokoulutoimintaan totesin sen olevan hieno tilaisuus tutustua pedagogiikkaa ja paikallisuutta sisältävään ympäristökasvatukseen Oulussa. Vaikka asun itse lähellä luontokoulua, silti en ole koskaan päässyt tutustumaan lähemmin heidän toimintaansa edes työn kautta. Sain hyvin vaivattomasti sovittua luontokoulun opettajan Outi Mustosen kanssa toimintaan tutustumispäivän. Ensimmäinen sovittu päivä piti siirtää Outin sairastuttua, mutta onneksi löysimme uuden päivän helposti. Saavuin Timosenkosken luontokoululle aamulla 9.30 aikaan, jossa Outi olikin jo ulkona valmistelemassa toimintapisteitä saapuvaa ryhmää varten. Paikalle oli tulossa läheisen koulun 6.-luokkalaaisia 22 kappaletta. Ohjelmana nyt syksyllä lähikouluille tarjotaan muun muassa kahden tunnin mittaista ohjelmaa, jonka aiheena on Tohtori Kääpäahon laboratorio. Ohjelma sisältää sekä ulkona tehtäviä ryhmäyttyviä toimintoja, että sisällä tehtäviä tutkimustehtäviä ja kokeiluja. Ulkona tapahtuvien valmistelujen jälkeen siirryimme Outin kanssa sisätiloihin keskustelemaan tulevasta ohjelmasta ja luontokoulutoiminnasta Timosenkoskella.

Outi kertoi minulle omasta matkastaan luontokoulun opettajaksi. Outi on koulutukseltaan luokanopettaja, jota pyydettiin noin kaksikymmentä vuotta sitten tuuraamaan Timosenkoskelle lyhyeksi ajaksi. Lyhyt aika venähtikin pidemmäksi ja sillä tiellä Outi on edelleen. Luontokouluun juutuessaan Outi on opiskellut ympäristökasvattajan tutkinnon Syklillä. Outi kertoi myös, että

ohjelmia Timosenkoskella tarjotaan aina syksy-, kevät- ja talvikausille. Koulut varaavat ohjelmat sähköisestä varauskalenterista, joka aukeaa aina tiettyyn aikaan. Varauskalenterin aukeamisesta tiedotetaan kouluja sähköpostitse. Matkalaukkuohjelmat ovat kaikkein suosituimpia, koska ne ovat vaivaton vaihtoehto kouluille. Outi pohti myös bussirahojen vähyysvaikutusta koulujen luontokoululle tulemiseen. Lähikoulut, kuten Hönttämäen koulu ja Talvikankaan koulu ovat luontokoululla vakiokävijöitä vuodesta toiseen. Ohjelmat koostetaan opetussuunnitelman mukaisesti ja pyritään siihen, että ohjelma ei olisi vain irrallinen osa koulumaailmasta, vaan opettaja jatkaisi koululla oppitunneilla samoista teemoista. Samat teemat linkittämällä koulun ja luontokoulun välille edesauttaa sekä tiedon, että käytännön tekemisen toteutumista kyseisellä aihealueella. Outin mukaan luontokouluja Suomessa hallinnoi eri toimet, mutta kaikissa luontokouluissa periaatteet ovat silti samat. Luontokouluja Suomessa toimii esimerkiksi opetustoimen, nuorisotoimen ja ympäristötoimen alaisena. Eri toimijoiden alaisena toimivien luontokouluopettajien koulutus, palkkaus sekä työaika vaihtelee sen mukaan, minkä alaisena luontokoulu toimii.

Hieman ennen aamu kymmentä oppilasryhmä opettajineen saapui luontokoululle. Outi aloitti ohjelman juttelemalla oppilaille ohjelman kulusta, sekä esittelemällä minut. Outi itse on oppilaille jo hyvin tuttu ja Outin avustajana toimiva nainen myös. Outin kanssa sovimme jo saapuessani, että otan vedettäväkseni yhden toimintapisteen ulkona ja avustan tarvittaessa oppilaita ongelmanratkaisutehtävissä ohjelman edetessä. Seuraavaksi oppilaat jaettiin neljään ryhmään ja neljään eri toimintapisteeseen. Yhtenä toimintapisteenä oli miinaharava, jossa Outi oli valinnut maahan piirrettyyn ruudukkoon asetetut miinat ja katsoi, että jokainen oppilas pääsi miinakentän läpi vuorotellen. Miinaharava tuli aloittaa alusta aina kun osui miinaan. Toisena pisteenä oli minun vetämä krokotiililammen ylitys. Oppilaiden tehtävänä oli joukkueena ylittää lampi, joka oli merkitty maahan, ainoastaan neljää lankkua apuna käyttäen. Krokotiililampeen pudotessaan tehtävä piti aloittaa alusta. Kolmantena toimintapisteenä oli Outin avustajan vetämä ämpäriin poiminta suosta. Maahan oli piirretty suuri ympyrä, joka oli suo. Ympyrän keskelle oli asetettu ämpäri, joka piti saada suosta pois käyttämällä apuna läheltä löytyviä asioita. Lähelle maahan oli asetettu koukku, josta lähti viisi köyttä. Tehtävänä oli siis huomata käyttää koukkuja joukkueena siten, että kaikki asettuu ympyrän reunoille tasaisesti, jotta saavat ämpäriin koukun avulla pois suosta. Neljäntenä toimintapisteenä oli opettajan vetämä käpyviesti, jossa oppilaiden tuli kuljettaa haarojen välistä jonossa tietty määrä käpyjä lähtöpaikasta maaliin. Kaikista toimintapisteistä oppilaat saivat palkinnoksi kuvan per joukkue, jotka piti pitää tallessa seuraavaa tehtävää varten.

Ensimmäiset neljä toimintapistettä suoritettuaan oppilaat saivat uuden tehtävän. Tehtävänä oli ratkaista kolmessa osassa oleva ristikko, jolle edellisissä tehtävissä saadut kuvat piti asetella oikeisiin paikkoihin. Kuvien numerot vastasivat ristikossa olevia roomalaisia numeroita. Tämän jälkeen ristikot piti vielä ratkaista. Sanoiksi ristikoista tuli keittiökellopele. Sana oli vihje, joka ohjasi oppilaat metsästä löytyvään paikkaan, jossa avain laboratorioon sijaitti. Avaimen avulla oppilaat pääsivät sisään luontokouluun, jossa Outi ja hänen avustajansa odottivat pukeutuneena Professorin apulaisiksi Sylvi ja Silvia Usvasuoksi. Oppilaille kerrottiin seuraavaksi, että professorin laboratorio sijaitsee toisessa huoneessa ja testihuone toisessa huoneessa ja he saavat vapaasti liikkua huoneiden välillä tehtäviä ja testejä tehden. Seuraavat neljäkymmentä minuuttia oppilaat tekivät tehtäviä molemmissa luokissa ja itse kiertelin katsomassa oppilaiden suorituksia. Tehtävien lisäksi oppilaille oli mahdollisuus katsella mikroskoopilla erilaisia ötököitä, itsekin kävin katsomassa seinälukkia ja sudenkorentoa mikroskoopilla. Lopuksi kaikki oppilaat kerättiin toiseen luokkaan istumaan pöytien ääreen ja Outi, eli Silvia Usvasuo teki vielä liitutaalulle tulitikkutehtäviä, joita oppilaat ratkoivat ja saivat palkkioksi kettukarkkeja.

Vierailu luontokoululla oli erittäin antoisa. Pelkästään jo Timosenkosken miljöö herättelee aisteja ja herkistää havainnoimaan luontoa. Outin mukaan Timosenkosken luontokoulu on rakennettu 50-luvulla kouluksi ja siinä on sen jälkeen toiminut myös päiväkotinä ennen nykyistä luontokoulua. Sain Timosenkosken käynnistäni monia ideoita opasta ja sen toimintoja varten ja koin myös itseni hyödylliseksi, koska pääsin osallistumaan itse ohjelmaan. Outin kanssa myös keskustelimme mahdollisuudesta toteuttaa tulevaisuudessa yhteistyötä esimerkiksi iltapäivätoimintaryhmien parissa.

Kuva 1 Timosenkosken luontokoululla oppilaat ratkoivat ristikköä osana ryhmäyttäviä toimintoja.

Kuva 2 Luontokoululla sisätiloissa oppilaat pääsivät tutkimaan ja tekemään erilaisia kokeita.

3.4 Yhteenveto ja oppaan rakentaminen

Menetelmät oppaan kokoamista varten ovat olleet onnistuneita. Menetelmät ovat osoittaneet minulle suunnan oppaan sisältöä, rakennetta ja tärkeyttä ajatellen. Sisällöllinen oivallus on syntynyt tulevaisuustyöpajan kautta. Olen saanut arvokasta tietoa nuorisotyöntekijöiden halusta ja valmiudesta toimia ympäristökasvatuksen sanansaattajina, sekä saanut tietoa siitä, millaista ympäristökasvatusta he haluavat ja ovat valmiita toteuttamaan. Rakenteellinen osa opasta muodostuu ennakolta tutustumistani ympäristökasvatuksen olemassa olevista oppaista ja tilaajan toiveista. Tärkeys tulee ilmi oppaan tulevasta saatetekstistä ja se muodostuu merkityksellisyyden tunteen kautta, jota koin ollessani osa luontokoulutoimintaa. Yritän siirtää tekstiin ympäristökasvatuksen merkityksellisyyden tunteen kokemisen toiminnan kautta.

Rakennan oppaan käymällä läpi useita erilaisia luontokasvatuksen toimintoja sekä kirjallisuuden, että internetin kautta. Oppaaseen valikoituvat toiminnot tulee olla mahdollisimman helpokäyttöisiä ja usealle ikäryhmälle sopivia. Etsin toimintoja siitä näkökulmasta, että toiminto

vaatii kaikilta osapuolilta mahdollisimman vähän. Mahdollisimman vähän vaativalla toiminnolla tarkoitan sitä, että ohjaajan ei tarvitse toimintoa paljon esivalmistella, vaan mahdollisesti tarvittava materiaali löytyy luonnosta tai on helposti saatavilla. Toimintojen tulee myös sopia kaikille lapsille ja nuorille ikään katsomatta tai ainoastaan pieniä muutoksia tekemällä. Oppaan toimintoja tulee voida toteuttaa erilaisissa ympäristöissä monipuolisesti tai pienillä muutoksilla sopeuttaa olemassa olevaan ympäristöön. Oppaan tarkoituksena on, että kaikki nuorisotyöntekijät hyötyvät siitä.

4 LOPUKSI

Katsoessani ulos ikkunasta näen erilaisia puita, metsää, lintuja ja oravia. Olen siten onnellisessa asemassa saadessani asua niin lähellä luontoa, että välillä tuntuu kuin luonto tulisi sisään kotiimme. Olen aina ajatellut ihmisen suojelevan parhaiten sitä mitä hän rakastaa ja se ajatus on vahvistunut laajasti tätä opinnäytetyötä tehdessäni.

Aloittaessani tämän matkan opinnäytetyöni parissa, en kokenut itse olevani ollenkaan sisällä ympäristökasvatuksessa vaan koin tarttuvani täysin uuteen asiaan. Toki olin osaltani sivunnut ympäristökasvatuksen teemaa globaalikasvatuksen tiimin kautta, mutta oma henkilökohtainen kokemukseni koin olevan puutteellista ja tietämätöntä. Olen matkan aikana ymmärtänyt ympäristökasvatuksen olevan oikeastaan läsnä monissa asioissa, mitä nuorisotyöntekijä omassa työssään tekee, mutta ennen kaikkea tämä matka on tehnyt valinnoistani tietoisia ja siten myös tarkoituksenmukaisia sekä ammatillisesti, että vapaa-ajalla. Syvennyttyäni enemmän ympäristökasvatuksen maailmaan olen huomaamattani miettinyt omaa toimintaani esimerkiksi kulutusvalintojeni kannalta. Luontoyhteyteni on syventynyt ja se ilahduttaa minua kovasti, koska samalla huomaan, että tietoisuuden lisääminen todellakin lisää halua suojella luontoa ja peilata omaa toimintaa luonnon hyvinvoinnin kannalta.

Opinnäytetyö on tehty tarpeeseen. Oulun kaupungin Globaali tiimi suunnitteli nuorisotyöntekijöilleen ympäristökasvatuksen koulutuskokonaisuutta, jonka mahdollinen yhteistyökumppani olisi ollut metsähallitus. Koulutuskokonaisuus jäi kuitenkin ideointiasteelle lähinnä koronan vuoksi. Suuren koulutuskokonaisuuden toteuttaminen Oulun kaupungin kokoisessa konseptissa on myös aikaa ja rahaa vievä prosessi. Koulutusten jälkeen seurantaa siitä, toimiiko henkilöstö koulutusten mukaisesti, on myös vaikea toteuttaa. Tällaisen opasmuotoisen prosessin toteuttaminen puolestaan ei vaadi kuin yhden ihmisen aikaa ja paneutumista asiaan. Riskinä on, että haluttua vaikutusta ei saavuteta, kun perehtyminen asiaan jää täysin työntekijän omalle vastuulle, vaikkakin tarvittavat materiaalit ovat helposti saatavilla.

Opinnäytetyössäni olen vastannut opinnäytetyölleni asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Ympäristökasvatuksen toteuttaminen helpottuu, kun valmista materiaalia on helposti saatavilla ja materiaali on toteutettu juuri nuorisotyötä varten. Helppokäyttöiset ympäristökasvatuksen menetelmät edesauttavat ympäristökasvatuksen toteuttamista, koska toiminnot eivät vaadi paljon ennakko valmistelua. Vuodenajat on otettu oppaassa huomioon ja toiminnot jaoteltu niiden mukaisesti. Toki tämä jaottelu ei estä niiden toteuttamista muina vuodenaikoina vaan helpottaa

toimintojen suunnittelua vuodenaajat huomioon ottaen. Paikallisuus tulee oppaan toimintojen kautta ilmi siten, että jokaisen toiminnon toteuttamisen on tietävästi mahdollista Oulun toimintaympäristöt huomioon ottaen. Vuodenaajat ja paikallisuus kulkevat käsi kädessä. Oppaan kautta toiminnallisen ympäristökasvatuksen toteuttaminen on täysin mahdollista ja se käy helposti. Kaikki toiminnot ovat toiminnallisia ja useat niistä voi toteuttaa hyvinkin lyhyellä varoajalla.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöni onnistumisen näkee vasta vuosien päästä. Tavoitteena ollut ympäristökasvatuksen lisääminen voi mahdollisesti tapahtua vasta oppaan löytäessä tien päivittäiseen käyttöön. Itse opasta kootessani olen pyrkinyt tulevaisuustyöpajan palautteen mukaan siihen, että toiminnot olisivat mahdollisimman helppokäyttöisiä ja matalan kynnyksen toimintoja. Olen mielestäni siinä onnistunut ja suuren osan toimintoja testanneena voin todeta toimintojen olevan helppoja toteuttaa. Mielestäni opinnäytetyöni on kuitenkin onnistunut jo siinä mielessä, että oma ajatusmaailmani on muuttunut ja kiinnostukseni ympäristöä kohtaan on voimistunut. Lisäksi olen jo tulevaisuustyöpajan tiimoilta onnistunut herättelemään ajatuksia useassa nuorisotyöntekijässä. Minua pyydettiin jo alkusyksystä 2022 puhumaan oppaasta itäisen tiimin tiimipalaveriin, mutta koin oppaan olevan tuolloin vielä niin keskeneräinen, että katosin parhaakseni saattaa oppaan ja opinnäytetyöni loppuun saakka ennen kuin menen sitä markkinoimaan enemmän.

Opasta kootessani olen selannut valtavan määrän erilaisia toiminnallisia ympäristökasvatuksen menetelmiä. Parasta antia kokoamani opas voi tuottaa siten, että se saa jonkun nuorisotyöntekijän innostumaan aiheesta niin paljon, että hän ottaa itse selvää enemmän ympäristökasvatuksesta ja selaa uusia toimintoja kirjoista, internetistä tai jopa keksii niitä itse. Oppaan rakentuessa huomasin, että olisin voinut alkusuunnitelmissani ottaa huomioon oppaan visualisoinnin paremmin. Mieleeni juolahti, että esimerkiksi graafikko opiskelija olisi voinut suunnitella omana opinnäytetyönään oppaaseen ulkoasun, mutta valitettavasti se ajatus saavutti minut ihan liian myöhään. Oma tyttärenti on kohta 16-vuotias ja haaveilee graafikon urasta. Hän piirtää paljon digitaalisesti sekä manuaalisesti ja yhteistyö oppaan visualisoinnista syntyi sattumalta vain kuu-kausi ennen opinnäytetyöni palauttamista. Tyttärenti Nette Nikula tarttui mielellään haasteeseen, ja hän on toteuttanut oppaan visualisoinnin kokonaisuudessaan.

Olen työskennellyt kaksivuorotyössä kokopäiväisesti koko opiskelujeni ajan. Minulla on aktiivinen perhe ja harrastuksiin kускаaminen on lähes jokapäiväistä. Harrastan myös itse liikuntaa

useita keroja viikossa. Ajankäytön priorisoiminen on ollut välillä haastavaa, mutta edistys puolestaan palkitsevaa. Välillä olenkin tuntenut itseni lähes superihmiseksi. Illat ja viikonloput on mennyt opiskelun parissa, mutta ehdottomasti hyöty on paljon suurempi kuin ajallinen menetys.

Ehdottomasti yksi mieleenpainuvimmista kokemuksista opinnäytetyöni osalta oli vierailu Timosenkosken luontokoululla. Pelkästään ihmisistä huokuva kiinnostus tekemistä kohtaan nostaa omaa motivaatiota toimia saman asian puolesta. Kiinnostus yhteistä agendaa kohtaan luo yhteenkuuluvuuden tunnetta ja saa tuntemaan, että omalla toiminnalla on myös merkitystä.

4.1 Oppaan käyttöön ottaminen

Opas jalkautetaan alueelliseen nuorisotyöhön pdf muotoisena sekä jokaiselle nuorisotalolle painetaan opas myös konkreettisena painoksena. Olen valmistautunut esittelemään opasta tiimipalavereissa kevään 2023 aikana. Tiimipalavereita järjestetään kerran kuukaudessa alueellisesti. Oulun kaupungin nuorisopalveluilla alueita on neljä; eteläinen, pohjoinen, itäinen ja keskinen. Jokaisen työntekijän omalle vastuulle jää oppaan käyttäminen päivittäisessä työssään.

Jatkokehitysehdotuksena nuorisopalvelut voisivat toteuttaa pienimuotoisempaa henkilökunnan koulutusta, joka voisi esimerkiksi pohjautua tekemäni sisältöön. Oppaan sisällön kokeileminen konkreettisesti auttaisi henkilökuntaa näkemään kuinka helppoa ympäristökasvatusta on toteuttaa ja kuinka mukava on välillä poistua omalta mukavuusalueelta ja ottaa vastaan uusia toimintamalleja. Pienet koulutuskokonaisuudet voisi esimerkiksi toteuttaa osana alueellisia tiimipäiviä, jotka usein toteutetaan kerran syksyissä ja kerran keväissä. Tiimipäivien avulla koko nuorisopalvelujen iltapäivätoiminnan sekä nuorisotilatoiminnan henkilökunta tulisi koulutettua ja tutustutettua ympäristökasvatuksen maailmaan. Ympäristökasvatuksen toteutumisen kannalta ehdotan, että jokaiselle talolle voisi nimetä ympäristövastaavan, jonka tehtävänä olisi huomioida ympäristökasvatus ja kestävä kehitys talo- ja iltapäivätoiminnassa ja järjestää esimerkiksi muutaman kerran vuodessa ympäristökasvatukseen liittyvää toimintaa lapsille ja nuorille yhdessä muun henkilökunnan kanssa. Vastuunjaon tarkoituksena olisi varmistaa ympäristökasvatuksen säännöllinen toteutuminen nuorisotyössä. Lasten kohdalla toiminta voisi perustua esimerkiksi rastiratoihin tai valokuvasuunnistukseen ja nuorten kohdalla ryhmäyttämiseen ja yhdessä toimimiseen.

Ympäristökasvatus on panostamista kaikkien yhteiseen tulevaisuuteen ja sen tärkeys tulisi ehdottomasti huomioida kaikessa toiminnassa etenkin lasten ja nuorten kohdalla. Pienillä teoilla on merkitystä. Jos jokainen tekee pieniä tekoja, niistä yhdessä syntyy suuri vaikutus.

LÄHTEET

Aalto, Marianne 2020. Joy at Nature E1V1. www.youtube.com viitattu 10.5.2022. Aida Educare

Aarnio-Linnanvuori, Essi, Cantell, Hannele, Tani, Sirpa 2020. Ympäristökasvatus. Kestävän tulevaisuuden käsikirja. Jyväskylä. PS-kustannus.

Annala, Silja, Pekkonen, Sanna & Uusitalo, Kaisa 2020. Tekoja nyt! Maailmanpelastajan käsikirja. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Borg, Pekka & Joutsenvirta, Maria 2015. Maapallo ja me. Luonnonvarat ja kasvun rajat. Jyväskylä. Docendo Oy.

Euroopan neuvosto 2017. Recommendation CM/Rec(2017)4 for of the Committee of Ministers to member States on youth work. Viitattu 8.5.2022

FEE Suomi. Vihreä Lippu- ohjelma 2015. Yhteinen maapallo – kuinka minä liityn maailmaan?- oppaat. Suomen ympäristökasvatuksen seura ry. www.vihrealippu.fi viitattu 9.5.2022

Finto 2022. Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. KEKO – Kestävän kehityksen kasvatuksen ontologia. www.finto.fi/keko viitattu 13.11.2022

Foreca 2022. Termiset vuodenaajat – milloin koittaa talvi, kevät, kesä tai syksy? www.foreca.fi viitattu 2.10.2022

Hasanen, Elina & Vähäsarja, Kati 2019. Luonto lisää liikettä – mikä innostaa kouluikäistä? Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 228. Metsähallitus, Vantaa, 2019.

Heikinheimo, Mikael 2022. Ympäristökasvatuksen päämääränä oli vastuullinen nuori. Yle elävä arkisto. www.yle.fi/aihe/artikkeli/2015/07/20/ymparistokasvatuksen-paamaarana-oli-vastuullinen-nuori viitattu 25.8.2022.

Hiltunen, Jaana & Konivuori, Heli 2005. Vihreä draama. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä 2005.

Ilmatieteen laitos, 2022. Tähtitieteelliset vuodenaajat. www.ilmatieteenlaitos.fi viitattu 2.10.2022

Kalliola, Iris & Laine, Lasse J. 2014. Suomen lasten retkeilyopas. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.

Keisteri-Sipilä, Elli 2017. Liikuttava luonto. Lähellä koko perhettä. Metsäkustannus Oy. Jelgava Printing House. Latvia.

Kestavakehitys.fi. Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030. www.kestavakehitys.fi Viitattu 26.4.2022

Kiminki, Iida-Elina 2015. Yhteinen maapallo, kuinka minä liityn maailmaan? Kasvattajan opas globaalien ympäristökysymysten käsittelyyn ja niihin vaikuttamiseen peruskoulussa ja toisella asteella. Suomen ympäristökasvatuksen seura. www.vihrealippu.fi viitattu 9.5.2022

Koskinen, Sanna 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Hakapaino Oy. Helsinki.

Kunttu, Sinikka, 2018. Ulkona asian äärellä. Ympäristökasvatus-lehti 2/2018. www.feesuomi.fi/lehti/ulkona-asian-aarella/ viitattu 29.8.2022

Kunttu, Sinikka & Soinnunmaa, Pihla 2021. Pieni opas ympäristöahdistukseen – tietopaketti opettajille ja kasvattajille. Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi. www.ymparistoahdistus.fi/wp-content/uploads/2021/02/pieniopas_www.pdf viitattu 6.11.2022

Lahti, Leena K., 2000. Ympäristökasvatuksen sekä ympäristö- ja luonnontiedon merkityseroista. Teoksessa: Enkenberg, Jorma, Väisänen, Pertti & Savolainen, Erkki, 2000. Opettajatiedon kipinöitä. Kirjoituksia pedagogiikasta. Joensuun yliopisto.

Luontoon.fi, 2022. Vuodenajat. www.luontoon.fi viitattu 2.10.2022

Lyytinen, Jukka & Reini, Antti 2018. Metsä. Hyvää mieltä ja rentoa oloa luonnosta. Helsinki. Life kustannus Oy.

Maa- ja metsätalousministeriö 2022. Kansanterveyttä metsästä- hanke 2018-2020. www.mmm.fi viitattu 29.10.2022

Matila, Airi & Anttila, Tarja 2020. Kansanterveyttä metsästä- hankkeen loppuraportti. www.tapio.fi/wp-content/uploads/2021/01/Kansanterveytta-metsasta_loppuraportti-Tapio_oy-2020.pdf viitattu 29.10.2022

- Metsähallitus 2022. www.metsa.fi/vapaa-aika-luonnossa/luontokasvatus. Viitattu 1.5.2022
- Mykrä, Niina 2017. Teoksessa Kettunen, Anna & Laine, Aulikki (toim.). Ilmiöt ihmeteltäviksi. Monialaisia ideoita ulkona oppimiseen. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Nuorisolaki 2016. Finlex.fi. viitattu 29.1.2022
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Nuorisotyö. www.okm.fi/nuorisotyö viitattu 19.10.2022
- Oulun kaupungin nuorisotyön perussuunnitelma 2022. www.ouka.fi/oulu/nuoret/nuorisotyoulussa viitattu 1.5.2022
- Peda.net, 2022. Metsän vuodenaajat. www.peda.net/oppimateriaalit viitattu 2.10.2022
- Pelastakaa Lapset 2022. Lapsen osallisuus. www.pelastakaalapset.fi viitattu 19.10.2022
- Pieni opas ympäristöahdistukseen – tietopaketti sosiaali- ja terveysalojen ammattilaisille 2022. Ympäristöahdistuksen mieli- hanke 2020-2022. MIELI Suomen mielenterveysseura Ry, Tunne Ry, Nyyti Ry. www.ymparistoahdistus.fi/wp-content/uploads/2022/01/Pieni-opas-ymparistoahdistukseen-sote-ammattilaisille.pdf viitattu 6.11.2022
- Ratinen, Ilkka 2021. Lasten ympäristöherkkyyttä tukeva luontokasvatus kestävän elämäntavan perustana. Teoksessa Haverinen, Risto, Mattila, Kirsikka, Neuvonen, Aleks, Saramäki, Rinna & Sillanaukea, Otso (toim.) Ihminen osana elonkirjoa. Luontosuhteet, luontokäsitykset ja sivistys kestävyyskriisin aikakaudella. Sitra 2021
- Salonen, Arto O. 2014. Ekososiaalinen sivistys kasvun ja oppimisen päämääräksi. Blogiteksti. www.artosalonen.com. Viitattu 8.5.2022
- Sandell, Klas & Öhman, Johan. 2016. Environmental concerns and outdoor studies. Nature as fosterer. Teoksessa: Humberstone, Barbara, Prince, Heather and Henderson, Karla A. Routledge International Handbook of Outdoor Studies. 2016. Taylor & Francis Group.
- Sarkkinen, Silja 2017. Mitä ympäristökasvatus on? Ympäristökasvatuslehti 2/2017. www.feesuomi.fi. viitattu 1.10.2022
- Sitra 2022. Tulevaisuustajuus. www.sitra.fi/hankkeet/tulevaisuustajuus viitattu 5.10.2022
- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry 2018. Osallisuus on tunne siitä, että kuuluu johonkin. www.soste.fi viitattu 19.10.2022

Suomen luonnonsuojeluliitto 2022. Kohti kestäväää kehitystä. www.sll.fi viitattu 29.10.2022

Suomen luonto- ja ympäristökasvatusliitto ry 2022. www.luontokoulut.fi viitattu 1.11.2022

Tartu ToiMeen! Toiminnallisten menetelmien koulutusmateriaali opettajille, 2018. Saaranen-Kauppinen, Anita, Lindblad, Kim, Pekanheimo, Eeva & Muittari, Jussi 2018 (toim.) Verkkojulkaisu. Humanistinen ammattikorkeakoulu. www.theseus.fi viitattu 19.10.2022

Timosenkosken luontokoulu 2022. www.timosenkoski.net viitattu 1.11.2022

Tuomaala, Tuija & Myyryläinen, Maija 2002. Luonto tutuksi. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Turunen, Seppo 2019. Luonto ihmisen aikakaudella. Helsinki. Into Kustannus Oy.

Valtion nuorisoneuvosto 2022. Nuorisobarometri 2021: Nuoret uskovat maailmanlaajuisten ratkaisujen löytymiseen ympäristöongelmiin. www.tietoanuorista.fi/nuorisobarometri-2021-nuoret-uskovat-maailmanlaajuisten-ratkaisujen-loytymiseen-ymparistoongelmiin/ viitattu 13.11.2022

Vilpponen, Susanna 2015. Luonto hoitaa kehoa ja mieltä myös urbaanissa ympäristössä. Yle uutiset. www.yle.fi viitattu 2.10.2022

Ympäristökasvatus. Sykli.fi. www.sykli.fi. viitattu 10.12.2021

Ympäristöministeriö 2022. Mitä on kestävä kehitys? www.ym.fi viitattu 15.5.2022

Ympäristöministeriö 2022. Luonnon monimuotoisuus ja luonnonsuojelu. www.ym.fi viitattu 29.8.2022

WWF 2022 Ylikulutus. <https://wwf.fi/uhat/ylikulutus/> Viitattu 26.4.2022

LIITTEET

Kurkota kuuseen!

Toiminnallisen ympäristökasvatuksen opas nuorisotyöhön

KURKOTA KUUSEEN!

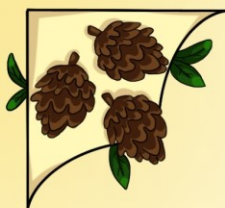
Toiminnallisen ympäristökasvatuksen opas nuorisotyöhön

Minna Nikula

Kuvitus Nette Nikula

Minna Nikula
2020

Saatesanat

Hei nuorisotyöntekijä, sinäkin voit olla ympäristökasvattaja! Ympäristökasvatus on luonnon monimuotoisuuden ihmettelemistä yhdessä lasten ja nuorten kanssa eri tavoin. Parhaimmillaan ympäristökasvatus itsessään vie ajatukset oikeaan suuntaan ja herättää lapsen ja nuoren mielenkiinnon luontoa ja kestäväää kehitystä kohtaan. Ympäristökasvatuksen ei tulisi olla kenenkään mielestä ikävää tai vaikeasti toteutettavaa toimintaa. Ympäristökasvattajan tulisi nähdä ympäristökasvatuksen kokonaisuus osana lasten ja nuorten kanssa tehtävää työtä ja sen tulisi olla luonteva osa arkea, varsinkin kun olemme vuosi toisensa perään siinä asemassa, että kulutamme maapallon uusiutuvia luonnonvaroja yli kapasiteetin. Ympäristökasvatuksen tarkoituksena on auttaa vahvistamaan luontosuhdetta, lisätä tietoisuutta ympäristöstä ja antaa keinoja luonnon hyväksi toimimiseen. Luontoon tutustuminen ja luontosuhteen luominen on tärkeää, koska ihminen suojelee ja pitää huolta siitä, mitä hän rakastaa.

Sinun tekosi ympäristön puolesta voi olla se, että toteutat ympäristökasvatusta työssäsi.

Ole rohkea. Sinä osaat. Toimi nyt.

Opas on jaoteltu kuvakkeiden avulla teemoittain:

Luonnon ihmettely (I): Itsestä huolehtimisen taidot, aistit, yhteisöllisyyden vahvistamisen keinot, osallisuuden vahvistaminen, ihminen osana luontoa samanarvoisena.

Luonnonhoiva ja hyvinvointi (HH): Onnistumisen kokemukset, luontosuhteen syntymisen mahdollistaminen, hyvinvoinnin tukeminen.

Luonnonhoitotyöt (H): Omien tekojen merkitys, hoitamisen vastavuoroisuus, ilmastoahdistuksen helpottaminen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen.

Luonto ja taide (T): Itseilmaisun ja luovuuden vahvistaminen, vaikuttaminen

Luontoliikunta (L): Luonnossa liikkumisen välineet, kunnon kasvattaminen.

Selviytyjät (S): Jokamiehen oikeudet, erätaitojen opettelu, voimaantuminen, luonnon kunnioittaminen, seikkailu ja selviytyminen.

Muistathan kerätä materiaalit toimintoihin maasta.

Kevät

Käsillä tekeminen

Kasvatus ja kylvö (HH)

Keväällä on helppo kasvattaa siemenistä erilaisia kukkia, kasveja ja yrttejä. Hanki siemenpusseja ja multaa, tarkista jokaisesta siemenpussista optimaalinen kylvöaika, istutussyvyys ja istutusväli. Muista pitää kylvökset kosteana ja valoisassa paikassa varsinkin itämisen alussa. Helppoja kasveja aloittelijalle ovat mm. Samettikukat, Auringonkukat ja herne. (Ovaskainen 2021, 69.)

Mobile (T)

Tarvitset: Yksi pitempi oksa, käpyjä ja muuta luonnonmateriaalia, lankaa tai siimaa. Kiinnitä siimaan tai lankaan luonnonmateriaaleja noin 10 cm välein. Toista vähintään kolme kertaa. Kiinnitä siimat koristeineen poikittain olevaan pitempään keppiin. Lisää pitkään keppiin ripustusnaru ja ripusta mobile roikkumaan. Samalla systeemillä voit valmistaa tuulikellon. Tällöin siimat tulee ripustaa roikkumaan lähemmäs siten, että koristeet kopsahtelevat toisiinsa.

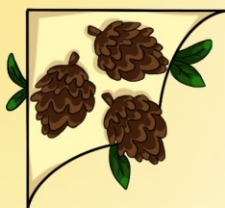
Rairuoho ötökkä (T)

Tarvitset: Kanamunankuoria, keppejä, permanenttitussin, liimaa, multaa, rairuohon siemeniä. Säästä leivonnasta jääneet lähes ehjät kananmunankuoret. Liimaa puolikkaaseen munankuoreen 4–8 keppiä jaloiksi. Piirrä munankuoreen kasvot permanenttitussilla. Lisää munankuoren sisälle hieman multaa ja rairuohon siemeniä. Rairuohon kasvaessa ötökkä saa hassut hiukset. Muista kastella säännöllisesti.

Kranssi (T)

Melkeinpä mitä tahansa luonnonmateriaalia voi kiepauttaa kranssiksi. Kevääseen sopii varmaankin parhaiten pajukranssi. Tarvitset materiaalin lisäksi rautalankaa. Jos kranssin materiaali on kevyttä, kuten heinä, voit aloittaa kieputtamalla rautalankaa ympyrän muotoon. Kokoa kranssi rautalankaympyrän ympärille tupsu kerrallaan. Pajusta kranssin voi tehdä suoraan pajun ympyräksi kiepauttamalla ja kiinnittämällä sen rautalankalla ympyrän muotoon. Kranssiin voi lisätä koristeeksi käpyjä, marjoja tai kukkia.

Leikit ja toiminta

Haiku – japanilainen runo (T)

Ottakaa kuva jostain kiinnostavasta luonnossa. Tehkää siitä haiku. Haikussa on kolme riviä ja tavuja 5-7-5. Esimerkiksi: kuva puolukasta. Haiku:

Punainen maukas (5)
Kurkistaa sammaleesta (7)
Kaunis puolukka (5)

Tikkupullaa nuotiolla (S)

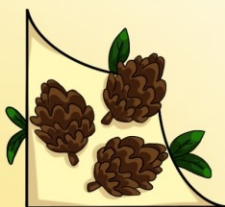
Taikina: 4 dl vehnä jauhoja, 2,5 dl vettä, 2 rkl sokeria, 2 tl leivinjauhetta, 0,5 tl suolaa. Leivo taikina valmiiksi. Paistamista varten tarvitset keppejä, joista on kuorittu kaarna pois ja poltettu tulessa tai muita makkaranpaistoon tarkoitettuja puisia tikkuja. Tee taikinasta pitkiä pötköjä ja kierrä pötkö kepin ympärille, kypsennä hiilloksen päällä. Taikina on kypsää, kun se irtoaa kepeistä helposti. (Tuomaala & Myyräläinen 2002 38.)

Luupit (I, T)

Luupeilla voi tehdä monia asioita. Luuppeihin voi etsiä tietynlaisia ötököitä ja tutkia niitä tai yrittää löytää mahdollisimman monta erilaista ötököitä ja vertailla niitä keskenään. Luuppeihin voi myös tehdä luontotaidetta laittamalla sinne luonnonmateriaaleja ja kuvaamalla ne luupin läpi matkapuhelimella. Luupin suurentavan osan (yleensä kansi) voi myös irrottaa ja laittaa esimerkiksi puuta vasten ja kuvata. Kuvista voi järjestää pienen valokuvanäyttelyn.

Roskaretki (H)

Roskaretken pääpaino on roskien kerääminen. Roskaretkelle kannattaa ottaa hyvää evästä ja roskien keräämisestäkin voi järjestää pienen kilpailun. Kilpailun aiheena voi olla esimerkiksi ”kuka löytää isoimman roskan?” tai ”kuka saa ensimmäisenä oman pussin täyteen (pareittain)”?

Käsillä tekeminen

Perhosbaari (H)

Tehkää perhosbaari, baarin avulla on helppoa houkutella perhosia. Tarvitset: tyhjä lasi- tai muovipurkki, pesusieni (sininen on paras väritään), olutta, kotikaljaa tai punaviiniä noin 2 dl, fariinisokeria tai siirappia noin 0,5dl, hiivaa noin 1/4 pakettia, naru baarin ripustukseen. Sekoita kaikki yhteen ja suikaloi tao paloittelle pesusieni ja laita sekin purkkiin. Perhoset voivat siten juoda, mutta eivät huku nesteeseen. Ripusta baari aurinkoiseen paikkaan, josta voit tarkkailla sitä. Myös pilaantuneet hedelmät voi laittaa perhosten houkuttelemiseksi harsopussissa roikkumaan. (Ovaskainen 2021, 52.)

Korkkilautta (T)

Tarvitset: kuusi viinipullonkorkkia, pala pahvia, liimaa, tikku mastoksi ja mastoon purje. Liimaa korkit kahteen riviin pahvin palan päälle. Anna kuivua. Tee pahvin keskelle reikä mastoa varten, kiinnitä purje. Lauttaan voi kiinnittää vielä narun halutessaan, jolloin se on helpompi pitää tallessa. Lautoilla voi vaikkapa kisailla pienissä puroissa tai ojissa. (Tuomaala & Myyryläinen 2002 50.)

Kukkaseppele (T)

Yksinkertainen keino kukkaseppeleen tekoon on aloittaa kahdella kukalla. Laita kukat vierekkäin ja kiedo toisen kukan varsi toisen ympäri siten, että varsi tulee kierroksen jälkeen kukkien välistä. Lisää seuraava kukka ja tee samalla tavalla edellisen kukan kanssa. Kukista alkaa muodostua jono. Sido viimeisellä kukalla seppeleen päät yhteen. (Pakkanen 2022.)

Katuliitumaali (T)

Tarvitset: Maissitärkkelystä, vettä, elintarvikevärejä, astioita, pensseleitä. Sekoita keskenään 4 dl maissitärkkelystä ja 4 dl vettä. Jaa seos eri astioihin ja värjää seokset elintarvikeväreillä haluamasi värisiksi. Maalaa asfaltille tai kiviin.

Aarreboxi (I)

Tarvitset: Tyhjiä kananmunakennoja. Säädä tyhjät kanamunakennot aarreboxeiksi. Aarreboxit voi koristella haluamallaan tavalla. Seuraavalla luontoretkellä aarreboxeihin voi kerätä erilaisia aarteita, boxissa on kolot valmiina kaikenlaisille löydöille.

Luontopuu (T)

Tarvitset: Valkoista ja ruskeaa kartonkia, kasveja ja lehtiä. Leikkaa kartongista puun runko. Liimaa runko valkoiselle kartongille. Etsi luonnosta mitä vaan ja liimaa ne puun latvaksi. On hauska seurata, kuinka puut muuttuvat kasvien kuivuessa. Puun rungon voi tehdä myös kepeistä.

Kirjanmerkki (T)

Tarvitset: Kauniita lehtiä, kukkia tms., kontaktimuovia, narua. Leikkaa kontaktimuovista kaksi samansuuruista palaa. Asettele lehtiä ensimmäiseen kontaktimuovipalaseen kiinni ja liimaa toinen palanen päälle, jolloin lehdet jäävät kontaktimuovien väliin. Tee reikä yläosaan ja kiinnitä naru. Samalla tekniikalla voit tehdä myös ikkunaan laitettavia valosieppareita. Valosiepparille voi lisäksi askarrella kehykset esimerkiksi jäätelötikuista tai kepeistä.

Leikit ja toiminta

Pihadisco (L)

Tarvitset: Kaiutin, musiikin toistopalvelu esimerkiksi Spotify tai Youtube. Mikä olisikaan hauskempaa, kuin järjestää disco pihalla tai metsässä. Discossa on myös yleensä ohjelmaa, esimerkiksi limbokisa ja hauskimman tanssiliikkeen keksijäkisa.

Ulkokuntosali (L)

Liikuntatuokion voi järjestää melkein missä vain. Askelkyykköjen ja erilaisten hyppyjen tekeminen ei vaadi mitään kaverikseen, mutta melkein kaikkialla on myös tarvikkeita muunlaiseen liikuntaan. Punnertakaa puuta vasten, venytelkää rintarankaa, hyppiäkää kantojen päälle tasajalkaa, tehkää dippejä kannon päältä tai parkouratkaa pitkin luontoa erilaisia esteitä ylittäen. Myös joogaaminen onnistuu luonnon keskellä, joogaa varten riittää, että opettelee muutaman liikkeen ja keskittyy hengittämiseen.

Tuo minulle (L)

Osallistujat jaetaan tasaisesti vähintään kahteen jonoon. Jonojen ensimmäisiä pyydetään hakemaan jokin tietty asia: "hae minulle käpy". Nopein kävyn noutanut saa omalle joukkueelleen pisteen. Tässä leikissä vain mielikuvitus on rajana, mitä tahansa voi pyytää tuomaan mitä ympäristöstä löytyy. Asia voi olla myös jotakin mitä on osallistujilla päällä, kuten "tuo minulle musta sukka". (Keisteri-Sipilä 2017 64.)

Puunhalaushippa (L)

Aluksi sovitaan alue, millä hippaa leikitään. Puut ovat turvia, joissa voi olla turvassa lyhyen hetken puuta halaamalla. Puuhippaa voi olla myös siten, että kaikilla osallistujilla on alussa oma puu ja yksi on ilman puuta. Ilman puuta oleva huutaa esimerkiksi ”puu kaatuu”, jolloin osallistujat vaihtavat puita ja huutaja yrittää saada itselleen puun, aina yksi jää yli. (Neuvokas perhe 2022.)

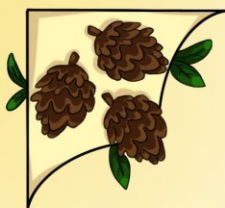
Kivi, paperi, sakset hulavanteilla (L)

Tarvitset: 10-15 hulavannetta. Aseta hulavanteet peräkkäin maahan. Jaa osallistujat kahteen joukkueeseen. Toinen joukkue asettuu toiseen päähän ja toinen toiseen. Jonojen ensimmäiset lähtevät pomppimaan tasajalkaa toisiaan kohti. Kun he kohtaavat, ottavat he kivi, paperi, sakset- kilpailun. Häviöjä joutuu palaamaan oman jononsa perälle kun taas voittaja saa jatkaa matkaa. Joukkueiden tulee olla tarkkana, kun joukkueen osallistuja häviää, tulee joukkueen seuraavana jonossa olevan lähteä heti liikkeelle tasajalkaa pomppien. Joukkue saa pisteen aina kun oma pelaaja pääsee loppuun saakka hulavannepolulla.

Pilvien bongaus piknik (I)

Tarvitset: Piknikviltin, eväitä. Piknik hyvällä ilmalla on ihanaa. Piknik sellaisenaan ei vaadi sen kummempaa ohjelmaa, mutta eväiden syönnin jälkeen on mukava heittäytyä viltille makaamaan ja katsella yhdessä, millaisia muotoja pilvistä muodostuu.

Syksy

Käsillä tekeminen

Unisieppari (T)

Tarvitset: Ohut taipuisa keppi, esim. Paju. Rautalankaa. Kangasta tai pitsiliina tai lankaa. Helmiä. Tee kepeistä pyöreä kehikko ja sulje se ympyräksi rautalangan avulla. Pingota kangas tai pitsiliina ympyrään ja sido se reunoista kiinni langalla. Voit myös halutessasi pingottaa pelkkää lankaa eri suunnista ympyrään. Viimeistelet alareuna roikkuvilla silkin nauhoilla tai langoilla, joissa roikkuu helmiä eri korkeuksilla.

Sammaltaide (T)

Kerätkää muutama erilainen sammal tai lehti luonnosta. Laittakaa sammal paperin päälle ja kopioikaa se kopiokoneella osallistujille. Osallistujat voivat muokata omasta kopiostaan mitä mieleen tulee jatkamalla piirtäen sammaleen muodosta.

Lehtien avulla maalaaminen (T)

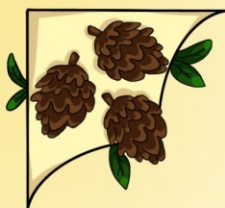
Tarvitset: Erilaisia puiden ja pensaiden lehtiä, maalia, vahavärit, vesivärit, paperia. Lehtien avulla voi maalata usealla eri tavalla. Voit käyttää lehtiä sabluunoina ja tuputella lehtien ympäriltä maalilla, jolloin lehden kuvio jää käytetyn paperin väriksi. Voit myös asettaa lehtiä paperin alle ja värittää hennosti vahavärillä paperin päältä kohdassa missä lehti on. Lehtiruoti tulee näkyviin paperille. Vesivärillä maalatessa tarvitset vesivärimaalaukseen tarkoitettua paperia, jotta vesi ei tule paperista läpi. Käytä runsaasti vettä ja väriä ja maalaa paperista ne kohdat mitä haluat. Asettele lehdet maalattujen kohtien päälle heti, jotta vesiväri ei ehdi kuivua. Anna paperien lehtineen kuivua rauhassa täysin kuivaksi, ennen kuin poistat lehdet. Lehtiruoti tulee esiin maalauksessa siihen painauduttuaan ja kuivuttuaan.

Luontopensselit (T)

Tarvitset: ohuita keppejä, erilaisia lehtiä, havuja ja heinää. Valmista itse pensselit luonnonmateriaaleista. Aseta keppi varreksi. Kerää tupsu havuja ja kiinnitä tupsu kepin päähän teipillä tai langalla. Maalaa maaleilla paperille, erilaisilla pensseleillä tulee erilaista kuviota.

Leikit ja toiminta

Tuhatjalkainen (S)

Osallistujat asettuvat jonoon tai useampaan jonoon riippuen osallistujamäärästä. Yhdessä jonossa on hyvä olla vähintään kolme osallistujaa. Takimmainen on ainoa, kenen silmiä ei sidota. Takimmaisen tehtävänä on opastaa tuhatjalkainen maaliin ilman puhetta käyttämällä käsiään ohjeistukseen. Osallistujilla on jonossa kädet toistensa olkapäillä. Kädellä olkapäätä hellästi puristamalla takimmainen ohjaa edessä olevaa kääntymään oikeaan suuntaan. Tämän leikin voi toteuttaa myös silmät auki vaativammalla reitillä. (Lättman-Masch, Wejdmark 2011, 28.)

Sateenkaari (T)

Tarvitset: valkoinen liina tai isohko paperi. Jaa osallistujat ryhmiin. Jokainen ryhmä saa tehtäväkseen kerätä vähintään kymmenen eriväristä lehteä maasta. Lopuksi lehdet asetellaan paperille/liinalle väriasteikoksi. Lopuksi lehdet voi kuivata ja liimata paperille tai valokuvata sellaisenaan. (Lättman-Masch, Wejdmark 2011 57.)

Kätkemisleikki (L)

Tarvitset: pienen lelun, pehmolelun tms. Yksi osallistujista valitaan kätkijäksi. Sovitaan yhdessä alue, mihin saa piilottaa sovitun esineen. Esineestä tulee jäädä pieni osa näkyviin. Kätkijä piilottaa esineen ja antaa sitten siitä vihjeen, onko esine millä korkeudella (esim. lintu vai kala). Kätkijä voi auttaa etsijöitä kertomalla ”lämpenee” jos kohdetta lähestytään tai ”viilenee” jos siitä loitonnutaan. Esineen löytäjä saa piilottaa sen seuraavana tai jaetaan vuorot etukäteen. (Keisteri-Sipilä 2017 58.)

Metsänhaltija (L)

Yksi osallistujista valitaan metsänhaltijaksi. Metsänhaltija seisoo suurella kivellä, kumpareella tai kannolla. Muut osallistujat ovat metsänväkeä. Metsänväki asettuu kauemaksi ja eri puolille metsänhaltijaa. Metsänhaltijan tehtävänä on tarkkailla lähestyvää metsänväkeä ja sanoa lähestyjän nimi kun huomaa jonkun liikkuvan. Huomattu metsänväki palaa takaisin omaan lähtöpisteeseen. Metsänhaltijaksi pääsee koskettamalla metsänhaltijan tarkkailupaikkaa. Leikkiä voi leikkiä myös siten, että metsänhaltijan silmät sidotaan ja metsänväen tulee lähestyä metsänhaltijaa mahdollisimman hiljaa. jos metsänhaltija kuulee jonkun lähestyvän, hän osoittaa siihen suuntaan ja sanoo ”seis”, jolloin häntä lähestyvän metsänväen tulee palata takaisin lähtöpaikalle. (Keisteri-Sipilä 2017 60.)

Piiloleikit (L)

Piiloleikkejä voi leikkiä monilla eri tavoilla myös ulkona. Ensin sovitaan leikissä käytettävä alue. Perinteisessä piiloleikissä etsijä laskee esimerkiksi kahteenkymmeneen kun muut piiloutuvat. Ensiksi löydetystä tulee uusi etsijä.

Toinen vaihtoehto on leikkiä piilosta käänteisesti. Yksi piiloutuu ja muut laskevat. Kaikki lähtevät etsimään piiloutunutta ja kun joku löytää hänet, menee hän samaan piiloon kuin ensimmäinen piiloutuja. Tätä jatketaan niin kauan kunnes kaikki leikkijät ovat samassa piilossa. Viimeisestä piiloutujasta tulee uusi piiloutuja.

Äänipiiloleikissä yksi piiloutuu mukanaan jonkin ääntä tuottava asia, kuten pilli tai luonnossa voi käyttää esimerkiksi kopauttamalla kahta keppiä toisiansa vasten. Muut koittavat löytää piiloutujaa. Piiloutujaa vaihdetaan edellisen piiloutujan löytämisen jälkeen. Tätä leikkiä voi myös leikkiä sokkona helppossa maastossa. (Keisteri-Sipilä 2017 62.)

Valokuvasuunnistus (L)

Valokuvaa kännykällä noin viisi kuvaa lähiluonnosta. Aseta jokaiseen kuvattuun paikkaan lappu, jossa on kirjain. Osallistujien tehtävänä on löytää näytettyjen kuvien perusteella laput, joiden kirjaimista lopulta muodostuu jokin sana. Rasteilla voi olla myös esimerkiksi erilaisia tehtäviä tai arvoituksia.

Luontogolf (L)

Tarvitset: pallon, hernepussin tai frisbeen. Luontogolfia voi pelata millaisessa maastossa itse haluaa. Asettakaa maali yhdessä sovittuun paikkaan. Maali voi olla esimerkiksi tietty puu, kanto, suuri kivi tai jokin muu luonnosta löytyvä asia. Palloa, hernepusia tai frisbeetä heitetään vuorotellen ja lasketaan, kuinka monta heittoa maaliin saakka pääseminen vaatii. Jos pelivälineitä on useampi, voi edetä yhtä matkaa.

Taitorata (L)

Luonto on tulvillaan erilaisia hauskoja ratoja. Johdata osallistujat taitoradan läpi omalla esimerkilläsi. Taitorata voi pujotella puiden lomassa, sisältää kannoilla tasapainoilua, ojan ylittämistä, kaatuneen puun alittamista tai ylittämistä. Rataan voi liittää myös esimerkiksi tarkkuusheittoa kävyillä tai ”hämähäkinverkon”, joka pitää läpäistä ilman verkon koskettamista. Verkon voi virittää puiden väliin ihan vaikka tavallisesta langasta. (Keisteri-Sipilä 2017 90.)

Madot puissa (L)

Tarvitset: erivärisiä langanpätkiä esimerkiksi kolmea väriä. Osallistujat jaetaan kolmeen ryhmään. Ryhmän jäsenet ovat eläimiä ja yksi on etsijä. Jokaiselle ryhmälle annetaan oma väri. Eläinten tehtävänä on etsiä lankoja eli matoja puista tietyn ajan puitteissa ja jäädä puun viereen äänтелеämään, kuten eläin, joksi hänet on nimetty, jolloin etsijä saapuu paikalle ja ottaa madon. Etsijä saa ottaa matoja ainoastaan niistä puista, minkä kohdalla oman ryhmän eläin äänтелеe. Lopuksi lasketaan madot. (Suunnistusliitto 2022.)

Keppisommittelu (T)

Jokaisella osallistujalla on oma keppi. Ensimmäinen aloittaa laittamalla keppinsä maahan johonkin asentoon. Toinen jatkaa laittamalla oman keppinsä ensimmäisen kepin jatkoksi, sen jälkeen kolmas ja niin edelleen. Kaikkien laitettuaan kepin maahan osaksi kuviota katsotaan millainen kuvio syntyi ja mietitään näkykö kuviossa osallistujien mielestä erilaisia asioita.

Käpyviesti (L)

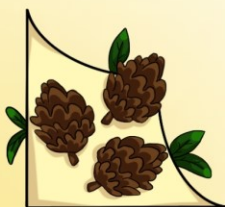
Osallistujat seisovat jonossa. Ensimmäisen jonossa olijan edessä on kasa käpyjä. Kävyt pitää saada kuljetettua jalkojen välistä seisoen jonossa mahdollisimman nopeaa siten, että kävyt eivät tipu matkalla. Jos käpy tippuu, pitää viesti aloittaa alusta. Toinen versio käpyviestistä on, että aina takimmainen, joka on viimeisenä koskenut käpyyn, siirtyy jonon ensimmäiseksi ja laittaa uuden kävyn matkaan. Tällä tavoin jokainen pääsee väkällä jonon ensimmäiseksi.

Muistipeli (L)

Tarvitset: erilaisia kuvia, kaksi jokaista. Laminoitukone tai kontaktimuovia. Tee jättimuistipeli tulostamalla erilaisia kuvia paperille. Laminoi tai päällystä kontaktimuovilla kuvat, jotta ne sietävät kosteutta. Pelatkaa muistipeliä ulkona yksilö- tai joukkuekisana. Muistipelin voi valmistaa myös kierrätystavarasta, kuten tyhjiä voipurkeista tai suurista jogurttipurkeista liimaamalla kuvat purkkien sisäpohjaan.

Luontomaalaus (T)

Tiesitkö, että erilaisilla elintarvikkeilla voi hyvin maalata. Marjoista, kahvista, punajuurista, paprikasta, kurkumasta ja teestä saa hyviä maaleja ja niiden väriä voi muuttaa vaikuttamalla niiden happamuuteen esimerkiksi sitruunamehulla, etikalla, ruokasoodalla tai tiskiaineella. (Pentti 2022.)

Talvi

Käsillä tekeminen

Lintujen ruokintakakkuset (H)

Tarvitset: Kookosrasvaa, rypsiöljyä, linnunsiemeniä, astioita, juuttinarua. Sulata 500 g kookosrasvaa kattilassa. Lisää rypsiöljy ja siemenet ja sekoita. Annostele seos astioihin ja aseta narunpätkä keskelle seosta siten, että narun toinen pää jää astian ulkopuolelle. Koveta kakkuset pakastimessa ja tarjoile ne suoraan ulos linnuille. Huomaathan, että jos aloitat lintujen ruokinnan, tulee sitä jatkaa läpi talven.

Keppikuuset (T)

Tarvitset: Pahvia, keppejä, puuliimaa tms., ripustusnarun. Leikkaa pahvista kuusen muotoinen osio. Muista kuivattaa kepit ennen käyttöä. Liimaa keppejä pahvialustaan viereen allekkain siten, että pahvi peittyy kokonaan. Aseta latvaan ripustusnaru.

Lumihiutaleet (T)

Pieni pakkanen ja lumisade, siinäpä vasta oiva keli lähteä lumihiutaleiden metsästyksen. Ota mukaan jotain tummaa kangasta. Aseta kangas maahan ja odota, että lumihiutaleita laskeutuu kankaalle. Ota erilaisista lumihiutaleista kuva kännykän kameralla. Kuvat voi tulostaa tai heijastaa seinälle tai valkotaululle ja niistä mallintamalla voi piirtää lumihiutaleita. Hiutaleita voi mallintaa myös esimerkiksi käyttämällä ikkunamaaleja tai Erikeeperiä. Erikeeperillä mallinnetut hiutaleet voi kuorruttaa sokerilla ja maalata kuivuuksaan.

Kynttilälyhty (T)

Tarvitset: Säilykepurkin, naulan, vasaran, maalia. Poista säilykepurkista kansi ja etiketti. Voit myös hioa reunoja, jotta ne eivät jäisi niin teräväksi. Hakkaa naulan ja vasaran avulla reikiä toivottuihin paikkoihin säilykepurkin reunoihin. Voit maalata purkin, mutta se ei ole välttämätöntä. Aseta purkkiin LED kynttilä niin valo loistaa kauniisti rei'istä ja lyhty on myös paloturvallinen.

Salaisen eläimen piirtäminen (T)

Tarvitset: paperia ja kynät. Kuvaile osallistujille jotain eläintä tai ötökkää, mielellään vähän tuntemattomampaa, ruumiinosa kerrallaan ja katsokaa yhdessä mitä siitä syntyy.

Kerro lopuksi mikä eläin tai ötökkä on kyseessä ja näytä sen kuva osallistujille. (Lättman-Masch, Wejdmark 2011, 34.)

Leikit ja toiminta

Valokuvaajaleikki (L)

Osallistujat ovat pareittain. Toinen osallistujista on kamera ja toinen valokuvaaja. Valokuvaaja vie kameran (kameralla on silmät kiinni) paikkaan, jonka haluaa ikuistaa. Valokuvaaja sanoo klik, jolloin kamera avaa pieneksi hetkeksi silmänsä ja sulkee ne jälleen.

Tämä toistetaan muutamassa eri kohdassa ja sen jälkeen palataan lähtöpaikalle. Kamera yrittää seuraavaksi löytää paikat, joissa kuvat otettiin. Roolit vaihtuvat. (Lättman-Masch, Wejdmark 2011, 54.)

Tiiliskivet (T)

Tarvitset: tyhjiä maitopurkkeja, vettä, vesivärit. Täyttäkää maitopurkit vedellä ja laittakaa ne jäätymään ulos. Tiiliskivet voi halutessaan värjätä vesiväreillä. Jäätyneistä tiiliskivistä voi rakentaa erilaisia rakennelmia tai vaikka lyhdyn. Lunta voi käyttää laastina. (Lättman-Masch, Wejdmark 2011, 160.) Lisäämällä jäädytysvaiheessa purkkeihin esimerkiksi katajan oksia tai havuja tulee tiiliskivistä samalla taideteoksia.

Lumikäärme (T)

Osallistujat pyörittelevät lumesta suuria palloja, jotka ladotaan peräkkäin niin, että jokainen mahtuu lumikäärmeen selkään istumaan. Saumat vuorataan umpeen. (Lättman-Masch, Wejdmark 2011, 160.)

Lumigrafitti (T)

Tarvitset: suihkepulloja, vesivärit. Värjätäkää erivärisiä vesiä suihkepulloihin. Maalatkaa vapaasti tai sovittuja kuvioita. (Lättman-Masch, Wejdmark 2011, 162.)

Lumimaalaus (T)

Tarvitset: kuppeja, vesivärit, pensseleitä. Tamppaa alue lumeen mille on hyvä maalata.

Voit halutessasi sekoittaa vesivärillä maalattua vettä valmiiksi pulloihin. Osallistujat maalaavat vesiväreillä tampatulle alueelle joko sovittuja kuvioita tai itse keksimää. Esimerkiksi pääsiäisen aikaan voi maalata lumeen pääsiäismunia.

Kuuran kuvaaminen (T)

Kuvatkaa kuuraa, huurretta tai jäätyneitä jääkiteitä missä vain (oksissa, heinissä ja ikkunoissa) ja järjestäkää niistä näyttely (Lättman-Masch, Wejdmark 2011, 162.)

Elämäntarinan keksiminen (T)

Tarvitset: paperia, kyniä. Osallistujat piirtävät yksin tai pareittain jonkin eläimen, ohjaaja voi myös antaa eläimen piirrettäväksi. Tämän jälkeen osallistujat keksivät eläimelle elämäntarinan syntymästä tähän päivään saakka. Tarinat voi kirjoittaa ylös ja laittaa seinälle näkyviin.

Timantit hukassa (L)

Jäädytä jääpalamuoteissa vettä joka on värjätty vesiväreillä. Piilota timantteja ulos ja anna osallistujien etsiä timantteja. Leikkiä voi muokata siten, että antaa eri värisille timanteille eri arvot, ja lopuksi voi laskea kenellä on arvokkain saalis. (Neuvokas perhe 2020.) Saman toiminnon voi toteuttaa muina vuodenaikoina esimerkiksi maalatuilla kivillä.

Aartenetsintä (L)

Laita pieniä led valoja yllätysmunista saatuihin yllätysrasioihin. Piilota rasiat luontoon ja järjestä aartenetsintä. (Neuvokas perhe 2020.)

Pulkkaviestit (L)

Tässä leikissä voidaan kisailla usealla eri tavalla. Ensimmäisessä versiossa yksi osallistuja menee pulkan kyytiin ja toinen vetää. Vetäjä juoksee tiettyyn merkittyyn pisteeseen saakka. Pisteessä roolit vaihtuvat ja palataan lähtöruutuun. Toisessa versiossa kierretään tietty rata, radalla voi olla jotain hankalampia osioita, jotka hidastavat etenemistä. Maalissa roolit vaihtuvat ja toinen osallistujista kiertää saman reitin. Kolmannessa versiossa kisataan joukkueittain. Joukkueessa jokainen vuorollaan kiskoo yhtä joukkuelaisista. Tässä lajissa nopeimmat voittaa. (Suomen latu 2 2022.)

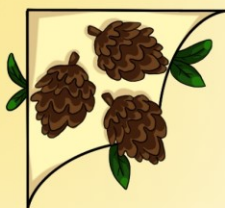
Lumitornin rakennuskisa (L)

Lumitornin rakennuskisassa saa käyttää rakennusmateriaalina ainoastaan lunta, mutta rakennusvälineenä voi käyttää esimerkiksi lapiota. Korkeimman tornin rakentanut voittaa. (Suomen latu 2 2022.)

Talvigolf (L)

Tarvitset: sählymailan, sählypallon, ämpäriin tms. jonka voi upottaa hankeen. Talvella golfia voi pelata sählyvälineillä. Eri värisillä palloilla osallistujia voi olla samaan aikaan useita. Pallot voi myös merkitä esimerkiksi narunpätkällä tai piipunrassilla. Aseta ämpäri kauas lähtöpaikasta. Tavoitteena on saada pallo mailalla ämpäriin. (Suomen latu 2022.)

Muuta:

Monista leikeistä on helppo muokata ympäristöteemaan sopivia. Esimerkiksi parin- tai ryhmänmuodostuksen leikkejä tai tehtäviä varten voi tehdä jakamalla osallistujille käsiin selän taakse luonnosta löytyviä asioita: keppejä, kiviä, käpyjä, sammalta, ruohoa tms. Osallistujat löytävät parinsa tai ryhmänsä kuvailemalla toisille kädessään olevaa asiaa.

Kim-leikin voi toteuttaa täysin luonnonmateriaaleilla vaikkapa metsäretken yhteydessä.

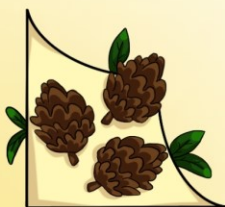
Maa-Meri-Laiva leikin voi toteuttaa Metsä-Meri-Suo-leikkinä ja lisätä leikkiin vaikkapa erilaisia eläimiä, joiden tavalla liikutaan paikasta toiseen, esimerkiksi Metsä-Karhu, Meri-Lohi ja Suo-Hirvi. Lumipallojen heittälystä voi tehdä hauskan pelin esimerkiksi pisteuttämällä puita tai muita turvallisia kohteita, laskemalla pisteet yhteen ja palkitsemalla voittajan.

Monille nuorisotyöntekijöille tutun KAAOS-pelin voi myös muuttaa ympäristökasvatusta tukevaksi keksimällä tehtäviä, jotka liittyvät esimerkiksi metsästä löytyviin materiaaleihin (kasvien ja ötököiden etsintää ym.), luontoaiheisiin lauluihin ja runoihin sekä luonnossa liikkumiseen.

Järjestä Olympialaiset keräämällä tästä materiaalipankista mieleiset toiminnot yhteen ja anna mennä.

Pelatkaa luontobingoa. Valmiita pohjia löytyy monia ja omankin voi tehdä helposti ruudukkoon.

Maalata kiviä. Vain mielikuvitus on rajana. Kiviä voi myös koittaa kasata päällekkäin, kuka saa korkeimman tornin?

LÄHTEET:

Lättman-Masch, Robert & Wejdmark, Mats, 2011. Opi ulkona ympäri vuoden. Alkuperäisteos Att lära in ute året runt. Lenanders Grafiska AB. Kalmar.

Keisteri-Sipilä, Elli 2017. Liikuttava luonto. Lähellä koko perhettä. Metsäkustannus Oy. Jelgava Printing House. Latvia.

Neuvokas perhe 2022. Luontoleikit ja eväsretki. www.neuvokasperhe.fi viitattu 2.11.2022

Neuvokas perhe 2020. Talven ja pimeän ajan ulkoleikit. www.neuvokasperhe.fi viitattu 2.11.2022

Ovaskainen, Minna 2021. Luonnon suojelija. Säästetään yhdessä Suomen luontoa ekoteoilla. Otavan kirjapaino. Keuruu.

Pakkanen, Marjo 2022. Orvokki-Oravan luontokoulu. www.orvokkioravanluontokoulu.fi viitattu 3.11.2022

Pentti, Matteus 2022. Maalaus ruoka-aineilla. www.sites.google.com/view/koulukuvis viitattu 3.11.2022

Suomen latu 2022. Hankielämää talventörröttäjät liikkeelle. Kesäiset pelit talvitamineissa. www.suomenlatu.fi viitattu 3.11.2022

Suomen latu 2 2022. Hankielämää talventörröttäjät liikkeelle. Perheiden talviolympialaiset. www.suomenlatu.fi viitattu 3.11.2022

Suunnistusliitto 2022. Ohjaajan opas. Metsäleikkejä. www.ssslkoulutus.fi viitattu 2.11.2022

